

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra českého jazyka a literatury

Studijní program: Filologie

Studijní obor: Český jazyk a literatura

Drdova Němá barikáda a její filmové verze

Němá barikáda by Jan Drda and It's Film Adaptations

Bakalářská práce: 10-FP-KČL-B-11

Autor:

Tereza HLADÍKOVÁ

Podpis:

.....

Vedoucí práce: Mgr. Eva Koudelková, Ph.D.

Konzultant: Mgr. Eva Koudelková, Ph.D.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
78	0	0	0	37	8

V Liberci dne: 23. 6. 2011

Čestné prohlášení

Název práce: Drdova Němá barikáda a její filmové verze
Jméno a příjmení autora: Tereza Hladíková
Osobní číslo: P08000041

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 23. 6. 2011

.....

Poděkování

Nejprve bych chtěla poděkovat Mgr. Evě Koudelkové, Ph.D., která mě při mé práci vedla, dávala rady, inspiraci a v nejtěžších chvílích dodávala odvahu a chuť pracovat dále. Druhé poděkování bych chtěla věnovat svým rodičům, bez kterých bych vůbec nedostala šanci tuto práci zhotovit. Za korekturu práce bych chtěla poděkovat Mgr. J. Červinkové.

Anotace

Drdova Němá barikáda a její filmové verze

Předmětem bakalářské práce *Drdova Němá barikáda a její filmové verze* jsou analýza sbírky a komparace povídkových předloh s filmovými adaptacemi. V první části se práce zaměřuje na celkovou analýzu sbírky, kde najdeme kapitoly týkající se vzniku sbírky, kompozice, postav, jazyka atd. Ve druhé části nalezneme komparace povídek s filmy *Němá barikáda* a *Vyšší princip*, kde se práce zaměřuje, jakým způsobem je dějová linie povídek zakomponovaná do filmové.

Klíčová slova - Jan Drda, Němá barikáda, film, povídka, Vyšší princip, komparace, Pražské povstání, Otakar Vávra, Jiří Krejčík

Annotation

Němá barikáda by Jan Drda and It's Film Adaptations

The main topics of my Bachelor Thesis „Němá barikáda by Jan Drda and It's Film Adaptations“ are analysing the collection and comparison of the narrative artwork with the film adaptations. In the first part the thesis is focused on general analysis of the collection. The chapters that are concerned with the origin of anthology, composition, characters, language, etc. can be also found in this part. In the second part can be found the comparison of the short stories with Němá barikáda and Vyšší princip films. The thesis is focused on the way how is the storyline composed to the film storyline.

Key words - Jan Drda, Němá barikáda, film, short story, Vyšší princip, comparison, Prague revolt, Otakar Vávra, Jiří Krejčík

Obsah

1. Úvod.....	10
2. Jan Drda.....	11
2.1 Život	11
2.2 Tvorba	12
2.2.2 Publicistická a politická činnost.....	12
2.2.3 Drda spisovatel.....	12
2.2.4 Filmová tvorba a dramtizace jeho děl	13
3. Povídka jako žánr	15
4. Němá barikáda.....	17
4.1 Kompozice	17
4.2 Motto sbírky	19
4.3 Doba děje sbírky.....	19
4.4 Postavy	20
4.4.1 Charakteristika	20
4.4.2 Povaha postav.....	21
4.4.3 Proměna postav	21
4.4.4 Záporné postavy	22
4.4.5 Postavy povídek v jiných knihách.....	22
4.5 Analýza povídek.....	23
4.5.1 Jazyk povídek.....	23
4.5.2 Prostředí povídek.....	24
4.5.3 Stavba povídek	24
4.5.4 Závěry povídek.....	25
4.5.5 Dynamičnost.....	25
4.5.6 Motivy	26
4.6 Okolnosti vzniku sbírky	26

4.6.1	Povídka Zákeřník	27
4.6.2	Povídka Pancéřová pěst.....	27
4.6.3	Povídka Vyšší princip	28
5.	Filmová zpracování	30
5.1	Drdův vztah k filmu	30
5.2	Film a literatura	30
5.3	Metody a cíle.....	31
6.	Komparace povídek s filmem Němá barikáda	33
6.1	Povídka Němá barikáda	33
6.1.1	Postavy povídky	33
6.1.2	Časová rovina.....	34
6.1.3	Místní rovina	34
6.1.4	Kompozice povídky	35
6.1.5	Děj povídky	35
6.1.6	Jazyk povídky.....	36
6.2	Povídka Zákeřník	37
6.2.1	Postavy povídky	37
6.2.3	Časová rovina.....	37
6.2.4	Místní rovina	37
6.2.5	Děj	37
6.2.6	Jazyk.....	38
6.3	Povídka Pancéřová pěst.....	38
6.3.1	Postavy povídky	38
6.3.2	Časová rovina.....	39
6.3.3	Místní rovina	39
6.3.4	Děj	39
6.3.5	Jazyk.....	39
6.4	Komparace povídky s filmem Němá barikáda.....	40

6.4.1 Analýza textu s filmem	40
6.4.2 Porovnání filmu s knihou Jednou v máji.....	45
6.4.3 Prostředí filmu.....	46
6.4.4 Herecké obsazení.....	47
6.4.5 Zvukové efekty.....	47
6.4.6 Okolnosti vzniku filmu	48
6.4.7 Informace o filmu.....	49
6.5 Shrnutí	50
7. Komparace povídky a filmu Vyšší princip	51
7.1 Povídka Vyšší princip	51
7.1.1 Název povídky Vyšší princip	51
7.1.2 Postavy povídky	51
7.1.3 Časová rovina.....	53
7.1.4 Místní rovina	53
7.1.5 Kompozice povídky	54
7.1.6 Děj povídky	55
7.1.7 Jazyk povídky.....	55
7.2 Komparace povídky s filmem Vyšší princip.....	56
7.2.1 Analýzy textu s filmem	56
7.2.2 Prostředí filmu.....	65
7.2.3 Herecké obsazení.....	65
7.2.4 Zvukové efekty.....	65
7.2.5 Informace o filmu.....	66
7.3 Shrnutí	67
8. Závěr.....	68
9. Seznam použité literatury.....	70
10. Seznam příloh.....	74
11. Přílohy	75

1. Úvod

Snad jste si nikdy neuvědomili, že nad pěti světadíly světa, jak je umíme pojmenovat ještě ze školních zkušeností, ční díl šestý, jenž převyšuje a zastírá všechny kouzelné Ameriky našich snů, svět neuvěřitelných možností, a přece dokonale zákonitý a logický, svět, v němž realita a fantazie se navzájem spínají jako bílek se žlutkem v téže vaječné skořápce, svět knih, svět tvořený slovem.¹

Výrok Jana Drdy jsme zde uvedli, protože jedním malým místem ve světě tvořeným slovem se budeme zabývat v této bakalářské práci. Bude jím povídková sbírka *Němá barikáda* samotného Jana Drdy.

Nejprve se seznámíme se životem a tvorbou spisovatele Jana Drdy. Dále se budeme zabývat už jen samotnou sbírkou a jejími filmovými adaptacemi. Vymežíme si povídku jako žánr, kde se nám poodhalí její kompozice a charakteristika. Jejími vlastnostmi se dále budeme zabývat v rozboru celé sbírky *Němá barikáda*. Zaměříme se na obsah sbírky, utřídění povídek, okolnosti vzniku sbírky, místo a dobu děje. Dále si vykreslíme portréty postav, hlavních i vedlejších. Provedeme rozbor jazyka, vykreslíme si prostředí povídek a také se zaměříme na závěry jednotlivých příběhů.

Další kapitoly budou věnovány komparaci povídek *Němá barikáda*, *Pancéřová pěst*, *Zákeřník* a *Vyšší princip* s jejich dvěma běžně dostupnými filmovými adaptacemi, tj. s filmy *Němá barikáda* a *Vyšší princip*. Uvedeme si, jaký je vztah mezi filmem a povídkou. Nastíníme si všeobecnou strukturu filmu, o kterou se budeme opírat v porovnání přenosu povídky na filmové plátno. Zaměříme se na zakomponování povídkového děje do filmového a pár postřehů také uvedeme k výkonu herců, zvolenému prostředí natáčení, hudbě či dalším zvukovým efektům.

V závěru shrneme své poznatky, které jsme v naší práci zjistili, a odpovíme si na otázky kladené v průběhu práce.

¹ JANÁČKOVÁ, J. *Malá knížka o Němé barikádě*. Str. 3

2. Jan Drda

2.1 Život

Jan Drda se narodil 4. 4. 1915 v Příbrami a zemřel 28. 11. 1970 na Dobříši.
(Fotografie viz Příloha 1 a Příloha 2)

Život a studia

O životě spisovatele se nejvíce dozvíme z jeho vlastního vyprávění:

Narodil jsem se 4. dubna 1915 v Příbrami jako syn dělníka. Moje maminka byla nalezenec a vyrostla v havířské rodině Josefa Vlčka.... Můj otec byl synem nádeníka a zemědělské dělnice. Po návratu z 1. světové války se otec stal zaměstnancem Okresní nemocenské pokladny v Příbrami. V roce 1921 mi zemřela matka a zbyl jsem jen já a o dva roky mladší sestra Marie. Otec se podruhé oženil s velmi mladou ženou, ale po čtyřech letech se manželství rozpadlo. Otec, který měl nesrovnalosti se svými představenými a často se hádal i se svojí novou ženou, se dal na pití a v roce 1925 náhle zmizel z Příbrami a odešel do světa. Neviděl jsem jej přes dvacet let... Po rozvratu rodiny jsem od roku 1925 se sestrou Marií žil u dědy Vlčka, ale když on i jeho žena v roce 1927 zemřeli, sestra byla dána do sirotčince a já se uchýtil u různých příbuzných. Prožil jsem velmi tvrdé dětství, učil jsem se dva měsíce klempířem, ale pak na zásah otcovy matky Josefy Drdové, která si mě vzala na vychování, jsem se vrátil na střední školu a dokončil jsem příbramské gymnázium v roce 1934.²

Jak jsme se dočetli, spisovatel pocházel z chudé rodiny. Jeho dětství bylo poznamenáno úmrtím matky v roce 1921, která zemřela po porodu dalšího dítěte. Jeho otec alkoholik v roce 1925 záhadně zmizel. Svou rodinu tedy jednoduše opustil. Jan Drda žil u známých a příbuzných do roku 1928, než se ho ujala babička z otcovy strany, Josefa Drdová. Její výchova pro něj měla zásadní význam, protože díky ní vystudoval

² *Knihovna Jana Drdy Příbram* [online]. 2006 [cit. 2011-03-01]. Jan Drda.

gymnázium v Příbrami. Už zde začal vynikat svým výborným citem pro český jazyk a začal psát drobné prózy a povídky. Poté nastoupil na studia srovnávacích dějin literatury a klasické filologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Tato studia ale nedokončil. Během vysokoškolských studií redigoval univerzitní časopis Rozbor.

2.2 Tvorba

2.2.2 Publicistická a politická činnost

V letech 1937–1942 se stal členem redakce kulturní rubriky Lidových novin. Přispíval do nich hlavně svými črtami, fejetony a reportážemi, které později vyšly v knižním výboru pod názvem *Svět viděný zpomaloučka* (1943). Od roku 1945 byl redaktorem deníku Práce. 1948–1952 byl šéfredaktorem Lidových novin (od roku 1948 se jmenovaly Svobodné noviny). 1948–1956 byl předsedou Svazu Československých spisovatelů (SČSS). 1969 založil časopis Svět práce, kde krátce působil jako redaktor. 1948–1962 působil jako poslanec a politický činitel. Od roku 1952 člen ÚV KSČ, předseda kulturní komise Národního shromáždění. 1968 se veřejně postavil proti vstupu vojsk Varšavské smlouvy. V říjnu roku 1968 obnovil týdeník Svět práce a do září roku 1969 se stal jeho šéfredaktorem.

Přispíval do Studentského časopisu, Kultury doby, Lidové kultury, Mladé kultury, Lidových novin (na pokračování zde vycházel nedokončený román *Hospodáři*), Práva lidu, Rudého práva, Tvorby, časopisu U, Hvězd československých paní a dívek (na pokračování zde vycházel jeho román *Stříbrná oblaka* pod pseudonymem Petr Plavec). Po osvobození publikoval v Právu lidu, Práci, Kulturní politice, Lidových novinách, Literárních novinách, Nové době, Novém životě, Kytici, týdeníku Květen aj.

Užíval různé pseudonymy jako J. Drak, Petr Plavec, Áda Vlach a šifer js, J.D.

2.2.3 Drda spisovatel

Během svých studií se Drda začal více věnovat žánru novinové povídky, které začal i psát. Výbor povídek poté vyšel s názvem *Nedaleko Rukapáně* (1989). Už v tomto výboru Drda předvedl svůj vypravěčský talent. Ve své rané tvorbě napsal také špionážní román pro chlapce *Cirkusák Vincek, pes Matyáš a opička Brunhilda* (1937). Tato kniha

se týká ohrožení republiky nacistickým Německem. Další jeho knihou byl studentský román *Sříbrná oblaka* (1937). V Lidových novinách psal fejetony čapkovského stylu a soudničky, které vyšly ve výběrech *Svět viděný zpomaloučka* (1943) a *Milostenky nemilostivé* (1995). Čtenářskou oblibu a uznání si získal svým prvním románem *Městečko na dlani* (1940). Dalšími úspěšnými romány jsou *Živá voda* (1941) a *Putování Petra Sedmilháře* (1943). Po válce se jako jeden z prvních spisovatelů pokusil zachytit dobu okupace a poté Pražského povstání v povídkové knize *Němá barikáda* (1946). Další povídková kniha, *Krásná Tortiza* (1952), však už nedosáhla ocenění jako *Němá barikáda*, protože byla poznamenána ideologickým schematismem, který byl charakterizován *iluzivním vztahem k životu. Pokus smířit vlastní živelný vypravěčský dar s poetikou stalinistické kultury a napsat velkou socialistickorealistickou prózu o združstevňování vesnice však skončil nezdarem (nedokončený román Hospodáři).*³ Cestopisem *Horká půda* (1955) a psaním pohádek (*České pohádky* z roku 1958 nebo *Posvícení v Tramtárii* z roku 1972) se snažil dostat ze své tvůrčí krize, poznamenané již zmíněným ideologickým schematismem. Dále se věnoval tvorbě rodové kroniky *Odkud přicházíme* a satire *Nejstarší pověsti Nikdášovska*. Obě tato díla Drda nedokončil a byla vydána ve výboru Nedaleko Rukapáně. Drda se také věnoval dramatické tvorbě. Prvními dramaty byla komedie *Magdalenka* (1941) a psychologická hra *Jakož i my odpouštíme* (1941). Veliký úspěch sklídila jeho alegorická komedie ve formě lidové báchorky *Hrátky s čertem* (1946). Dále zmíníme drama budovatelského typu *Romance o Oldřichu a Boženě* (1953) a pohádkovou hru *Dalskabáty, hříšná ves, aneb Zapomenutý čert* (1960) .

2.2.4 Filmová tvorba a dramaturgie jeho děl

O film se začal zajímat již ve 40. letech 20. století. Psal původní scénáře například *Znamení kotvy* (1947, režie F. Čáp, scénář napsal spolu s Frankem Tetauerem). Literární adaptace Drdova scénáře *Znamení kotvy* od V. P. Mlejníka vyšla roku 1948 v sešitové

³ HAMAN, Aleš; PYTLÍK, Radko; JANÁČEK, Pavel. *Slovník česká literatury po roce 1945* [online]. 2006, 27. 3. 2007 [cit. 2011-03-01]. Jan Drda.

edici Večery. Také se podílel na filmových adaptacích vlastních literárních předloh – *Děvčica z Beskyd* (pod pseudonymem Petr Plavec, 1944, režie F. Čáp), *Z růže kvítek* (1945, podle námětu Ladislava Kháse, režie F. Čáp, scénář napsal spolu s Vladimírem Vlčkem), *Němá barikáda* (1949, režie Otakar Vávra), *Hrátky s čertem* (1956, režie J. Mach), *Dařbuján a Pandrhola* (1960, režie M. Frič), *Vyšší princip* (1960, režie J. Krejčík). Podle románu *Stříbrná oblaka* byl natočen film (1938, scénář a režie Čeněk Šlégl), dále byla zfilmována *Druhá směna* (1940, režie Martin Frič, scénář Karel Steklý, Karel Baroch a Vilém Werner) a *Městečko na dlani* (1942, režie Václav Binovec, scénář Josef Mach, Karel Steklý a Karel Hašler). Na FAMU vznikl krátký film *Nenávist* (1960, režie Hynek Bočan, scénář Vladimír Goldmann), *Hlídač dynamitu* (1963, režie Zdeněk Sirový, scénář Pavel Juráček) a *Stopy* (1960, režie Jaromil Jireš, scénář Jan Hartmann). *Nenávist* a *Hlídač dynamitu* byly natočeny podle stejnojmenných povídek z *Němé barikády*, *Stopy* podle povídky *Vesnické historie*, taktéž z *Němé barikády*. Podle pohádky *Zlaté kapradí* natočil roku 1963 J. Weiss stejnojmenný film na vlastní scénář, podle pohádky *O princezně Jasněnce a ševci, který létal*, vznikl film *O princezně Jasněnce a létajícím ševci* (1987, režie Z. Troška, scénář K. Steigerwald). Na motivy pohádky *Český Honza* byla natočena filmová pohádka *Z pekla štěstí* (1999, scénář a režie Zdeněk Troška), kde filmové zpracování uvedl do stejnojmenné knižní podoby Pavel Vrána. Dále pohádky *O Matějovi a Magdalénce* a *O princezně, která hádala, až prohádala* jsou námětem k filmu *Nejkrásnější hádanka* (2007, scénář a režie Zdeněk Troška). Zdena Josková zdramatizovala pro dětské soubory pohádku *Hastrmani* (v souboru *Vrabčáci a hastrmani*, 1980). Ivana Faitlová upravila pohádku *Zlaté kapradí* (1994) jako loutkovou hru.

Shrnutí celé Drdovy tvorby viz Příloha 3.

3. Povídka jako žánr

Povídka vychází z tradice ústního vypravěčství, proto je také název odvozen od slovesa povídat. Za předchůdce povídky můžeme považovat různorodá prozaická vyprávění. Vlastní vznik povídky můžeme datovat s nástupem romantismu, kde docházelo k uvolnění literárních forem a vznikaly tak kratší prózy s jednoduchým syžetem a volnou formou. Zprvu tyto prózy byly označovány různými názvy (např. obrazy, příběh). Na území Čech se pojem jako termín pro střední epiku ustálil v první polovině 19. století. Zasloužil se o to především Josef Jungmann svou Slovesností.

Povídky, tedy kratší útvary s jednoduchou fabulí, můžeme třídit do různých skupin podle jejich tematického hlediska např. na povídky milostné, historické, detektivní, humoristické, fantastické a další.

Povídka je žánr epický. V každé tedy najdeme nějaký příběh, který má zpravidla jednoho hrdinu a jen několik málo postav vedlejších. Hlavní postava se v průběhu děje povahově nevyvíjí, ale dospívá k nějakému poznání o sobě či o dalších postavách.

Povídka obsahuje jednu dějovou linii, konkrétní situaci, tvořenou klíčovými momenty. Hlavní situace bývá banální, ale postupně se z ní stává stěžejní moment povídky. Uvolněnější syžetová stavba se omezuje jen na nejdůležitější popisy a detaily, které s dějem vytvářejí pevný celek. Velmi často používá postupy jako je kondenzace času a prostoru.

Povídka není konstruovaný příběh ale událost, proto se s hlavními postavami seznamuje jen po dobu určité situace a se závěrem povídky opouštíme i jejich životy. Jedním z hlavních rysů tohoto žánru je tíhnutí k rychlému a ne hned jasnému závěru. V závěru čtenář dojde k náhlému prozření, kde se dozví souvislosti, důsledky a podstatu obsahu povídky. Díky svému rozsahu ji čtenář přečte za krátký čas a hned několikrát.

Povídky mají tendenci ke sdružování do cyklů. Prvním případem je rámcování a druhým je specifický autorský záměr. Povídky jsou do sbírky řazeny podle různých kritérií, jako je chronologie, prostředí, příbuzná tematika, stylizace vypravěče atd.

Povídka se tak vedle svého osobního významu stává prvkem vyššího významového celku, *poukazujícího k totalitě lidského bytí a schopného být plnohodnotnou alternativou románu*⁴.

⁴ MOCNÁ, D., PETERKA, J. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Str. 517

4. Němá barikáda

Sbírka poprvé vyšla roku 1946 jako jedna mezi prvními knihami, které vypovídaly o boji proti fašismu. Povídky se odehrávají v šesti letech boje, kterými si česká země musela projít.

4.1 Kompozice

Ve sbírce pod názvem *Němá barikáda* z roku 1946 najdeme 11 povídek. V některých později vydaných sbírkách jsou ještě přidány další tři povídky (Andělé pana Hromka, Polévka matky Krovozové, Dařbuján a pidimuži). V naší práci k rozboru používáme sbírku *Němá barikáda* z roku 1970 vydanou Československým spisovatelem v Praze, kde tedy najdeme povídek 14.

Některé povídky (Vyšší princip, Polévka matky Krovozové, Andělé pana Hromka, Dařbuján a pidimuži) Drda zařadil i do své pozdější sbírky *Krásná Tortiza* (1952).

Přehled povídek ze sbírky z roku 1970:

Třetí fronta

Včelař

Vyšší princip

Hlídač dynamitu

Vesnická historie

Nenávist

Padlý beze jména

Pancéřová pěst

Zákeřník

Až vstanou mrtví . . .

Němá barikáda

Andělé pana Hromka

Polévka matky Krovozové

Dařbuján a pidimuži

Jaroslav Machytka a Josef Hubáček se ve své knize Literárně-výchovné interpretace zajímají spolu s povídkou Vyšší princip i o uspořádání celé sbírky *Němá barikáda*. Ve své studii uvádějí, že charakteristickým rysem celé sbírky je společný ideový základ, který se ale proměňuje.⁵

Jako první najdeme ve sbírce povídku Třetí fronta. Machytka s Hubáčkem vysvětlují, že toto zařazení není náhodné. Povídka se časově děje jako první a také obsahuje jakýsi programový závěr: *Ne za horami, ne přes půl Evropy, ale tu, v této čáře, kterou rýsují první mrtví, je jeho třetí fronta! Srdcem každého z nich, živými jako mrtvými, prochází její hraniční čára, tudy, ať živými či mrtvými, se fašisté už nikdy nedostanou vpřed. Našimi srdci neprojdou!*⁶ Všechny další povídky tato slova dokazují. Každý hrdina má nějakou svou vlastní třetí frontu.

Ve středu sbírky nalezneme povídku Nenávist. *Touto povídkou začíná řada těch, v nichž je třetí fronta rýsována i mrtvými. V této řadě můžeme opět vidět jakýsi princip v řazení: Babánek mstí smrt svého syna, Hryhoryj nesčetné padlé krajany, Pepík mrtvé bojovníky bránící Prahu, Martínek zavražděnou Helenku a zmrzačenou Vlastičku.*⁷

Další uspořádání povídek je podle počtu hrdinů. Po povídce Třetí fronta jsou zařazeny povídky Včelař a Vyšší princip, kde jsou hrdiny osamocení lidé – Pan řidičí Havlík a pan profesor Vyšší princip. Za nimi nalezneme povídku Hlídač dynamitu, kde se vedle hrdiny pana Milce stane hrdinkou i jeho žena. Ve Vesnické historii považujeme za hrdiny pana starostu, štábního Kudrnu a četníka Součka. V povídce Nenávist účetní Babánek bojuje bok po boku s dalšími muži bránící barikády. Kolektivní obranu dále vidíme v povídkách Padlý beze jména, Pancéřová pěst, Zákeřník, Až vstanou mrtví . . . a Němá barikáda.

Na další propojení povídek Machytka s Hubáčkem poukazují v souvislosti s některými motivy. Za nejvýraznější považují *obraz českého odboje jako součást*

⁵ MACHYTKA, Jaroslav a HUBÁČEK, Josef. *Literárně-výchovné interpretace*. Str. 232

⁶ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 22

⁷ MACHYTKA, Jaroslav a HUBÁČEK, Josef. *Literárně-výchovné interpretace*. Str. 233

*internacionálního odporu proti fašismu*⁸. Najdeme ho v povídkách Třetí fronta, Padlý beze jména a Němá barikáda. Dalším společným prvkem, který spojuje povídky, je proměna osob z dosavadního prostého života v život hrdinský (více viz kapitola 4.4.3).

Některé povídky jsou také propojeny určitými uměleckými postupy, jako je kontrast použitý při charakteristice postav.⁹ Vzhled profesora v povídce Vyšší princip nevyváží jeho hrdinskou duši. Účetní Babánek z povídky Nenávist se nejdříve jeví jako udavač, ale poté se z něj stane nejlepší střelec, který hlídá barikády.

4.2 Motto sbírky

Na začátek knihy Drda umístil motto celé sbírky, jímž jsou verše z Halasovy básně Zpěv úzkosti:

Viděl jsem slzy v očích žen

Viděl jsem pěstě zařáté

Počkejte málo málo jen

*Však vy nás poznáte*¹⁰

Báseň, kterou najdeme ve sbírce Torzo naděje, vypovídá o době bezprostředně po mnichovské kapitulaci a vyjadřují postoj českého lidu k této události.

4.3 Doba děje sbírky

Povídky tvoří jakýsi *dějový kruh*¹¹. Příběhy popisují první říjnové demonstrace, hromadné popravy českých lidí během působení Reinharda Heydricha a také dny osvobození.

Jak už jsme zmínili v předešlé kapitole, děj povídek se odehrává v době mnichovského rozhodnutí a po něm. Lidé byli připraveni bránit svou vlast a ukázat svou lásku a věrnost k ní poté, co byla jejich země tak potupena. Odpor k nacistům stále rostl.

⁸ MACHYTKA, Jaroslav a HUBÁČEK, Josef. *Literárně-výchovné interpretace*. Str. 233

⁹ Tamtéž. Str. 234

¹⁰ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 7.

¹¹ DRDA, Jan. Doslov. In: *Němá barikáda a jiné povídky*. Str. 217.

Utvářely se různé odbojové skupiny, které proti nim bojovaly. V květnu 1945 začal krutý boj na barikádách o záchranu Prahy. Němci při ústupu před jednotkami sovětské armády bourali domy a zabíjeli civilisty. A právě v této době žili hrdinové Němé barikády. Boj proti nacismu se v knize ale netýká jen českého národu. Dočteme se v ní také o vojácích z Ukrajiny či Nizozemí bojujících po boku s našimi vojáky. Vojáci jsou sice jiné národnosti a tedy i jazyka, ale přesto si rozumějí. Bojují za stejnou věc, za svobodu a poražení zla.

4.4 Postavy

4.4.1 Charakteristika

Drda se v povídkách záměrně vyhýbá souhrnným popisům a charakteristikám postav, kterým by byly věnované souvislé několikařádkové pasáže textu. Raději vlastnosti postav postupně odhaluje v průběhu děje. Nejprve uvádí rysy, které jsou pro postavu jednoznačné a závažné. Poté se o postavě dozvídáme více, ale nijak zvlášť podrobněji. Charakteristika typická pro danou postavu je v povídkách zdůrazňována a často i v průběhu textu opakována. Jejím opakováním chtěl Drda podtrhnout určitý kontrast, který vzniká v průběhu děje.¹² Všimnout si toho můžeme například v povídce Vyšší princip. Opakováním pasáží o nevzhledném až ošklivém profesorovi Drda dosáhl kontrastu k jeho čisté duši.

Hlavní postavy povídek mají podobné charakteristické schéma. Jsou to lidé žijící ve městě i na venkově, povoláním dělníci, úředníci, učitelé, vojáci, studenti, horníci, rolníci.

Sice by bylo možné se o našich hrdinech dočíst v nějakých historických knihách nebo kronikách, ale určitě je nenalezneme pod jejich povídkovými jmény. Drda jména postav vymyslel a postavy se tak nazývají jako Hromek, Babánek, Mrázek, Martínek a další. *Právě těmto prostým a bezejmenným lidem Drda v Němé barikádě postavil pomník.*¹³

¹² MACHYTKA, Jaroslav a HUBÁČEK, Josef. *Literárně-výchovné interpretace*. Str. 234

¹³ DRDA, Jan. Doslov. In: *Němá barikáda a jiné povídky*. Str. 217.

4.4.2 Povaha postav

Povahu postavy Drda naznačuje zvoleným jménem. Jiří Holý ve své interpretaci díla uvádí nesmělého uctivého účetního Babánka s černým tvrděákem (Nenávist), komického profesora, starého mládence vzdáleného obyčejnému životu, se zmačkaným sakem a vyboulenými kalhotami (Vyšší princip), frajerského tramvajáka Frantu Kroupu a bodrého policajta pana Broučka (Němá barikáda), vyjeveného učedníka Pepíka (Pancéřová pěst), černého hromotluckého kováře Martínka (Zákeřník), moudrého venkovského kantora Havlíka, který sadaří a pěstuje včely (Včelař).

Drda nám postavy líčí tak, jak je opravdu vidíme ve skutečnosti. *Všechny postavy vědí, co dělají a proč to dělají.*¹⁴ Najdeme mezi nimi postavy, které nejprve nevěří ve svou sílu a ve vítězství, postavy, které milují svůj národ a i za cenu smrti jsou odhodlány ho bránit. Nedělají to kvůli slávě, ale protože už nechtějí dál žít ve strachu a utrpení. Těmto všem se ale jedno podaří. Svým činem dokážou zničit hrůzu a utrpení, která je provázela jejich životem. Takového hrdinu popsal Julius Fučík: *Hrdina je člověk, který v rozhodném okamžiku dá vše, aby udělal to, co udělat má v zájmu lidské společnosti.*¹⁵

V knize se objeví heslo obránců Madridu *No pasaran* (v některých sbírkách také „no pasaran“). V překladu zní „Neprojdou“. Toto heslo se stalo heslem všech hrdinů povídek.

4.4.3 Proměna postav

Postavy se v průběhu příběhu mění v bojovníky. Přesvědčit se o tom můžeme například v povídce Nenávist. Hlavní postavou je zde už zmíněný účetní Babánek, který je svou povahou plachý a nesmělý. Na první pohled by o něm nikdy nikdo neřekl, že by dokázal zabít člověka. Když ale v období vlády Reinharda Heydricha přijde o syna, změní se v člověka, kterému už puška není lhostejná. Naučí se střílet a stane se z něj nejlepší střelec na barikádách. To dokazuje nápis na stropě tramvaje, kde bylo

¹⁴ DRDA, Jan. Doslov. In: *Němá barikáda a jiné povídky*. Str. 218.

¹⁵ Tamtéž. Str. 218.

napsáno „BAB IIIIIIIIIIIII“ – tedy Babánek a 15 čárek. Každá čárka znamená jednoho zastřeleného.

4.4.4 Záporné postavy

Zatím jsme hovořili jen o postavách hrdinských. Člověk se stane hrdinou poté, co nějakým způsobem přemůže zlo v jakékoli podobě. Hrdinové povídek by se jimi tedy nestali bez postav záporných. Nepřítelem jsou samotní nacisté, ale i obyčejní lidé, kteří zradí svou vlast. Je jím například udavač Joudal. Ten když zjistí, že rodina Bernátů ukrývá Rusa, ihned je udá. Rodinu i s čeledínem odvede gestapo a poté jsou popraveni. Joudalovi ale jejich smrt byla ku prospěchu, protože se začal starat o jejich pole a dům. Za takový čin udavačství byl následně potrestán. Starosta, štábní Kudrna a četník Souček na něj nastražili past. Natáhli přes cestu šňůru, po které Joudal jezdil na kole. Zabil se nárazem do stromu.

Některé povídky jsou o postavách záporných, jež jsou v průběhu děje za svůj čin potrestány. Taková povídka je Až vstanou mrtví . . . Willy Obermayer se zúčastnil vyhlazování české vesnice. Sice nikoho nezastřelil, ale okradl mrtvé. Když později s jinými vojáky prchal z fronty, jeli přímo vyhlazenou vesnicí. Willy si vzpomněl na svůj čin a začal blouznit. Z lomu, kde se popravovali lidé, viděl vstávat mrtvé, kteří touží po odplatě. Willy celý vystrašený zakřičel, že vše vrátí a že přeci nestřílel. V tomto blouznění byl zabit. V lomu se totiž ukrývali partyzáni, kteří kamion s vojáky vyhodili do povětří.

4.4.5 Postavy povídek v jiných knihách

S některými postavami povídek se setkáváme i v Drdově knize *Jednou v máji* (1958). Tato kniha je fabulovaný scénář k filmu Otakara Vávry *Němá barikáda* (více viz. kapitola 6.5.5) a vznikla tedy až po natočení filmu.

S panem profesorem Málkem, Vyšším principem, z povídky *Vyšší princip* se setkáváme v povídce *Radostné setkání*. Tuto povídku nalezneme v Drdově sbírce *Krásná Tortiza* (1952). O panu profesorovi Málkovi si zde povídají bývalí studenti,

kteří společně jedou vlakem. Dozvídáme se zde, že z pana profesora se stal zapálený stalinista a věří, že zvítězí komunismus.

4.5 Analýza povídek

4.5.1 Jazyk povídek

Povídky jsou psány spisovnou češtinou. Někdy obsahují lidovou mluvu pro postavy charakteristickou, takže si čtenář dokáže postavy živě představit. Používá mluvu venkovských a naopak i městských lidí. *Za každou větou vidíme i člověka, který ji vyslovil.*¹⁶ Účetní Babánek z povídky *Nenávist* díky své profesi používá jen spisovnou češtinu. Ze stejné povídky Lojza mluví hovorovou češtinou z libeňského předměstí. (Lojza: „Vo co de? Babánek: Kdybyste na chvíli prominul...“). V povídce *Andělé* pana Hromka si zase můžeme všimnout různých zkomolenin. Lojza o sobě praví, že je parapučista a že ze sosny zbuchne dolů. Pan Hromek pak o svém nalezenci dále mluví jako o parapučovi.

V povídkách nalezneme německé rozkazy či věty (Los! Los! Dolmetscher!). Někde se objevují i věty a slova v ruském jazyce. Například v povídce *Polévka* matky Krovozové se objevuje věta „Davaj, rebjata!“. Oba jazyky také najdeme v počestěné podobě (Přiveďte sofort Milce! Tato věta je z povídky *Hlídač dynamitu*).

Některá vydání knih mají na posledních stranách vysvětlivky, kde jsou cizí slova vysvětlena. Povídky obsahují mnoho slov převzatých z cizích jazyků, která se dnes ale už běžně používají. Najdeme tu slova z latiny (explozivnost, septimán), němčiny (fortelný, šichta), řečtiny (fantasmagorie), italštiny (groteskní), maďarštiny (baganče), ruštiny (morjacký) a z francouzštiny (fasáda). Dalšími slovy, kterými se povídky hemží, jsou slova lidová a hovorová (nezhebnout, ze samejch roupů, fízl, skopčák, mít kliku atd.).

Jan Drda v textu střídá dlouhé věty s krátkými. Hojně užívá jednoslovných vět.

¹⁶ DRDA, Jan. Doslov. In: *Němá barikáda a jiné povídky*. Str. 220.

Dalším prvkem povídek je animalizace záporných postav. Němci jsou bestie, záludné gorily, smečka prchajících vlků, potvory ze zmijího hnízdo, obludní sumci. Když mluví, tak připomínají vytí vlkodlaků. Němcům ale také říká hastrmani, skopouni či skopčáci.

4.5.2 Prostředí povídek

Líčení prostředí má v povídkách také své důležité místo. Vyvolává v nás určité pocity a nálady, které nám dopomáhají lépe se vcítit do situace a příběhu postav. Jak píše Kamelský ve svém doslovu k *Němé barikádě*, tento poznatek si můžeme ukázat na smrti pana řídícího Havlíka. Umírá ve „vonné plnosti léta“. Velmi nás to dojme a ještě více pobouří. Stejně pocity máme i při čtení povídky *Zákeřník*. Ukrytý Němec Walter zastřelil děti hrající si na májovém slunci. V této povídce nás pobouří už jen její prostinký děj, kdy Walter zastřelí nevinné děti, ale dokreslené prostředí náš prožitek ještě více zesiluje. Nebo můžeme ještě zmínit ponurou a skalnatou krajinu v povídce *Až vstanou mrtví . . .*, která symbolizuje předtuchu smrti zbabělého nacistického oficíra. Děj povídky *Polévka matky Krovozové* se odehrává v zasněženém lese. Vojáci utíkají lesem, kde se setkávají jen se zmrzlým sněhem a zimou. Následně najdou chaloupku paní Krovozové. Čtenář si dokáže představit, jak se vojáci v takové zimě museli cítit, když spatřili chaloupku, ve které by se na chvíli mohli ohřát.

4.5.3 Stavba povídek

Jiří Holý uvádí dva póly výstavby próz v *Němé barikádě*. *Na jedné straně věcně referující, názorný pohled „reportážní kamerou“, v němž realita vystupuje ve své dramatické faktičnosti, na straně druhé tíhnutí k univerzální, co nejrepresentativnější literární znakovosti, kde jsou ostře exponovány světlo a tma, kde se pohybujeme ve světě už „vyhodnoceném“.* Tyto póly se působivě prolínají tam, kde znakovost nenarušuje celkovou autentičnost představených situací (Vyšší princip), avšak pouze s efektní teozovitostí tehdy, když znakově konturované postavy jsou i jednostranně viděny (*Němá barikáda*).¹⁷

¹⁷ JANKOVIČ, Milan a kol. *Česká literatura 1945-1970. Interpretace vybraných děl*. Str. 19-20

Drda měl veliké nadání a cit pro film. Povídky obsahují filmové vidění a jsou psány reportážním pohledem. Drda k sepsání povídek nechal inspirovat skutečnými událostmi, které se staly v době Pražského povstání. Události neznal podrobně, v povídkách tedy popisuje jen holá fakta a uvádí v nich nejnutnější popisy. Povídky jsou psány jako „filmové záběry“, a to také vedlo k jejich zfilmování. O filmová zpracování se budeme zajímat ve druhé části práce.

4.5.4 Závěry povídek

Kompoziční výstavba povídek se podobá konstrukcím lidové četby. Děj je zhuštěný a tvořený z několika klíčových scén a dramatických situací. Některé povídky končí špatně a některé mají naopak šťastný konec, jako je tomu v Pancéřové pěsti, kde se z mladého Pepíka stane hrdina. Některé naopak končí smrtí hlavních hrdinů. Takovou povídkou je Hlídač dynamitu, kde při výbuchu dynamitu zemře pan Milec i se svou ženou. Další skupinkou jsou povídky, kde zvítězila spravedlnost a špatní byli potrestáni. Za své udavačství byl potrestán Joudal v povídce Vesnická historie. Tento konec bychom mohli brát jako správný, ale zároveň i smutný, protože lidský život je to nejcennější na světě, a i když zde byla smrt důsledkem špatného chování, neměli bychom ji brát na lehkou váhu. Hrůzy a dopady války zapříčinily změnu člověka. Z hodného účetního, který by neublížil ani mouše, se stal odstřelovač, pro kterého patnáct zastřelených lidí neznamena nic v porovnání se zastřeleným synem.

4.5.5 Dynamičnost

Napětí je například zvyšováno úmyslným přesunutím událostí. V povídce padlý beze jména se na začátku hned dozvídáme o padlém železničáři, kdo to ale byl a jaký byl jeho osud, se postupně dozvídáme v průběhu děje. S napětím jsou také propojeny různé kontrasty. Májové slunce zabarvené do krvavého hávu v povídce Zákeřník, v nás vyvolává pocit, že tomu nebude jen tak, že si malé děti hrají na slunci v době války. Určitě se musí něco stát a my jen s napětím čekáme, co to bude. V povídce Němá barikáda si kontrastu můžeme všimnout v pasáži, kdy barikádníci vidí, jak se tělo zastřeleného Jarde kutálí k řece z kopce, ze kterého v dětství váleli sudy.

4.5.6 Motivy

Autor do svých textů zakomponoval sakrální motivy, na které upozornil Jiří Holý. Biblický poslední soud najdeme v povídce Až vstanou mrtví . . ., kde nacistického zloděje dožene jeho špatná minulost a vše, co udělal, chce napravit. Smrt mu to už ale nedovolí. Další motivy najdeme v povídce Němá barikáda – tenký dým zápalné oběti, rúženec kulometných ran.

Ve sbírce také najdeme číselnou symboliku. V Němé barikádě se objevuje číslo tři. Ve tři hodiny ráno tři muži za barikádou čekají na boj. (*Na věži odbíjí třetí ranní.¹⁸ Její trojí tep a trojí dech. I trojí oči.¹⁹*). Číslo tři se objeví i v povídce Pancéřová pěst, kde Pepík po dvou nezdařech jako třetí svou zbraní zneškodní tank.

Drda do své sbírky zakomponoval tři povídky, které mají pohádkové motivy. Jsou to Andělé pana Hromka, Polévka matky Krovozové a sbírku uzavírající povídka Dařbuján a pidimuži. V povídce Andělé pana Hromka se dozvídáme o andělech parašutistech, kteří do městečka spadnou týden před Vánocemi. V Polévce matky Krovozové jsou zahrnuty příběhy dva. První vypráví o tom, jak se dá z brousku uvařit polévka, tedy typický pohádkový příběh. Druhý vypráví o tom, jak v lese partyzáni najdou zasněženou osamocenou chaloupku paní Krovozové. Ta je pozvala dál. Její dobrota zachránila partyzány před smrtí, když jim uvařila polévku z poslední slepice, kterou doma chovala. V Dařbujánovi a pidimužích stará paní Vondráčková uvěří Dařbujánovi, že v lese ve studně slyšela zemní duchy. Tedy že v lese žijí nadpřirozené bytosti, které jsou typicky pohádkovým prvkem.

4.6 Okolnosti vzniku sbírky

Sbírka *Němá barikáda* byla inspirovaná skutečnými událostmi, které se udály během Pražského povstání. V době, kdy povstání začalo, si Jan Drda a Otakar Vávra slíbili, že o těchto událostech natočí film. Jan Drda tedy začal shromažďovat různé materiály a příběhy, které by zakomponoval do svého scénáře. Napsal několik povídek,

¹⁸ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 148

¹⁹ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 149

kteřé ukazují příběhy lidí během Pražského povstání. Povídky poté utřídil a vydal je ve sbírce *Němá barikáda*.

Režisér Otakar Vávra se o sbírce *Němá barikáda* vyjadřuje takto: *Sbírka vyjadřovala náladu nás všech v těch dnech, kdy se většina českých občanů po sedmi letech okupace náhle a zcela spontánně znovu aktivizovala proti okupantům a v našem národu se rázem znovuzrodilo nové vlastenecké sebevědomí.*²⁰

V následujících třech podkapitolách se seznámíme s reálnými podněty některých událostí, které Jana Drdu vedly k napsání povídek *Zákeřník*, *Pancéřová pěst* a *Vyšší princip*.

4.6.1 Povídka *Zákeřník*

Velkým podnětem ke vzniku celé sbírky se Drdovi stala událost, kterou mu vyprávěla jeho žena. Jednalo se o muže, který z okna domu zastřelil malé dítě. Tuto událost Drda zakomponoval do povídky *Zákeřník*, kde v příběhu německý voják Walter odstřeluje malé děti, hrající si na májovém slunci.

4.6.2 Povídka *Pancéřová pěst*

Hlavní postavou této povídky je mladý Pepík Hošek. Svou odvahou zneškodní tank pancéřovou pěstí, se kterou se setkal poprvé v životě. Pepíkovi byl předlohou třináctiletý Franta Soukal. Patřil mezi další děti, které pomáhaly při obraně barikád. Franta bydlel v Holešovicích u babičky Pinkové. Rodiče bohužel neměl. Do školy chodil na Zátorách. Ze vzpomínek pana učitele Roháče se dozvídáme, že sice to nebyl prominentní žák, ale že byl velice sympatický a hodný. Velitel obránců barikády Rudolf Wilda o něm vypráví jako o velmi statečném hochu. Při obraně města se stal spojkou mezi barikádami na Trojském mostě a městem. Také se stal nosičem střeliva a ručních granátů. Když ale nastaly veliké boje, všichni dospělí ho posílali daleko od barikád. Jejich rozkazu ale zcela neuposlechl. Odešel, ale vzápětí se zase na barikádu vrátil a snažil se bojovat také. Jednou měl dokonce v ruce i pušku, kterou získal od poraněného Františka Trejbalu. Poté se také stal podavačem munice u obsluhy

²⁰ VÁVRA, Otakar. *Podivný život režiséra*. Str. 158

kulometu, kde byl raněn. Nepřítel mu prostřelil lopatku a kulka mu rozdrtila pravý ramenní kloub. Byl přenesen do polní nemocnice na dnešním Dimitrovově náměstí. Tam, i když ho zranění bolelo, myslel na boj a vyptával se, kdy zas bude moci jít na barikády bránit město. Bohužel ale v pondělí 7. května Franta zemřel. Jak víme, tak 9. května přijelo vojsko Rudé armády do Prahy, to už ale Franta nespátřil. Drda do své sbírky zakomponoval povídku, která má hlavního hrdinu odvážného hocha, jako byl on. Jeho osoba také dala vzniknout několika pionýrským skupinám a soutěži Memoriál Franty Soukupa. On nebyl ale jediný mladík, který se zúčastnil boje. K obráncům se také řadí třináctiletý Toník Hadšura, šestnáctiletí Ota Louška, Mirek Novák a Jarda Bílek, který byl vyznamenán medailí za chrabrost.

4.6.3 Povídka Vyšší princip

Příběh filologa Vyššího principu a popravení tří žáků volně navazuje na příběh, který se stal na gymnáziu v Příbrami. Tehdejší ředitel dr. Josef Lukeš (viz Příloha 3), učitel řečtiny a latiny, se stal předlohou postavě Vyššímu principu. Dr. Lukeš byl velmi silná charismatická osobnost a výborný pedagog. *Vražda na tyranu není zločinem.*²¹ Tuto slavnou větu, kterou Drda použil i do své povídky Vyšší princip, vyslovil dr. Lukeš. V povídce je tím tyranem myšlen R. Heydrich, ale ve skutečnosti v řeči dr. Lukeše být myšlen nemohl. Tuto větu dr. Lukeš zvolal v roce 1940 a to Heydrich ještě nenastoupil do své funkce. Tím tyranem byla myšlena německá moc a její režim.

V povídce jsou popraveni tři studenti Havelka, Ryšánek a Moučka. Ve skutečnosti byl popraven jeden student. Ve školním roce 1941–1942 chodil do sexty vynikající student Antonín Stočes (viz Příloha 4). S ním do třídy chodil Miroslav Červenka, který do sexty propadl. Antonín Stočes jednou do školy přinesl časopis Zdroj zábavy a poučení, ze kterého čerpal do svého referátu o malířství. Spolu se spolužáky si v něm listovali a narazili v něm na fotografii Adolfa Hitlera. Antonín Stočes fotografii vytrhl a hodil ji do koše s tím, že do takového kulturního časopisu nepatří. Na dobu, ve které žili, se ale Antonín Stočes zachoval nepřiměřeně. Tuto situaci viděl i Miroslav

²¹ DRDA, J. *Němá barikáda*. Str. 42

Červenka, se kterým se Stočes poté pohádal. Červenka se přátelil s Karlem Kepkou z vyšší třídy, který se stal příslušníkem Českého národně socialistického tábora Vlajka. Červenka Kepkovi donášel a dostal od něj úkol, že má shromažďovat veškeré informace o své třídě a o učitelích. Červenka také řekl Kepkovi o dr. Lukešovi, se kterým četli z řecké čítanky články, které byly v normální čítance cenzurovány. Dr. Lukeš vyprávěl žákům o řecké a římské říši. Vyprávěl, že když dosáhly svého vrcholu, začaly upadat. Miroslav Červenka v tom viděl narážku na německou říši. 15. června byl zatčen Antonín Stočes, jeho otec Vojtěch Stočes a dr. Josef Lukeš. Všichni byli odvezeni do Tábora, kde byli vyslýcháni. 21. června 1942 byl popraven dr. Josef Lukeš, 29. června 1942 byl popraven Antonín Stočes a následně jeho otec Vojtěch.

Antonínovi se ještě podařilo z vězení propašovat moták, na kterém bylo napsáno: *Udavač je Miroslav Červenka . . . Prosím Vás, odpusťte mu a nikdo ho netrestejte. Je to mé přání. Otec je tady pro mne. Umírá, že jeho syn vytrhl ze Zdroje list. Ale již jsem se smířil. Nebojím se smrti, a ani otec ne.*²² Spolu s tímto textem byla na motáku ještě připsána tato báseň:

*Odpusť poutníče, jenž neseš tuto zprávu,
že pláči. . .
Já vím, že nejsou v právu.
Odpusť!
Ty spěcháš v domovinu,
zatímco já zde v cele
marně hledám svoji vinu,
za niž mám na smrt jít!
Za niž již nesmím žít.*²³

²² JANÁČKOVÁ, J. *Malá knížka o Němé barikádě*. Str. 23-24

²³ JANÁČKOVÁ, J. *Malá knížka o Němé barikádě*. Str. 24

5. Filmová zpracování

5.1 Drdův vztah k filmu

Jak už jsme zmiňovali v kapitole 2.2.4, Jan Drda měl velmi blízko k filmu. Už ve 40. letech 20. století se o něj začal zajímat a začal pracovat na filmových scénářích. Napsal jich mnoho, ale pro nás jsou důležité scénáře filmu *Němá barikáda* (1949) a *Vyšší princip* (1960). Oba tyto filmové scénáře jsou inspirovány stejnojmennými povídkami ze sbírky *Němá barikáda*. Jeho další tři povídky ze sbírky *Němá barikáda* inspirovaly k natočení tří krátkých filmů studenty Filmové a televizní fakulty Akademie múzických umění v Praze. Vznikly tak filmy *Nenávist* (1960) a *Hlídač dynamitu* (1963) podle stejnojmenných povídek. Třetí film *Stopy* (1960) byl inspirován povídkou *Vesnická historie*.

5.2 Film a literatura

Než začneme porovnávat knižní předlohu povídek s filmy, uvedeme si pár informací o vztahu literatury a filmu. Film má veliký narativní potenciál a ze všech umění tvoří největší pouto právě s literárními žánry, tedy s románem. James Monaco ve své knize *Jak číst film* říká, že cokoli se dá říci slovy v románu, může zhruba být zobrazeno nebo řečeno ve filmu. Značný rozdíl je mezi obrazovou a lingvistickou narací.

Další odlišností je čas. Film se odehrává v nějakém reálném čase, takže je omezený. Romány ale nikoliv. Také víme, že kdybychom chtěli zfilmovat celý román, spíše než film bychom využili podobu seriálu. Při převádění románu do filmu se vytrácejí určité podrobnosti, které seriál zobrazit může. Dnešní filmaři stále nedokážou natočit film, který by reprodukoval celý román v čase. Dokazuje nám to také fakt, že průměrný scénář čítá 125 až 150 strojopisných stránek a román je někdy až třikrát delší. V naší práci budeme porovnávat povídky s filmem, takže si zde můžeme klást otázku, zda při krátkém rozsahu povídky nalezneme ve filmu mnohem více informací než v povídce,

či naopak se obsah povídky rovná obsahu filmu. Více se na toto zkoumání zaměříme v následujících kapitolách.

Film má tedy kratší naraci, ale má obrazové možnosti, které románu scházejí. Co nemůže být zobrazeno jako událost, převede se do obrazu. Romány i filmy jsou vyprávěny svým autorem, ale ve filmu slyšíme a vidíme mnohem více. V románu neuvidíme scénu tak podrobně, jako je tomu ve filmu. Důležitým rozdílem je také náhled na danou scénu. Z pohledu vypravěče je scéna ovlivněná jeho jazykem, předsudky či úhlem pohledu. Ve filmu se ale na stejnou scénu díváme svobodněji a můžeme si vybrat spíše jeden detail než jiný²⁴.

James Monaco se také vyjadřuje k faktu, že film představuje bohatší zážitek. V románu se napětí odehrává prostřednictvím postav, zápletky či samotným tématem a jeho narací jazykem, tedy mezi vyprávěním a vypravěčem. Ve filmu napětí vzniká mezi postavami, zápletkou či tématem ale s objektivní povahou obrazu. Divák se tedy na prožitku podílí více. Slova jsou v knize vždy stejná, ale filmový obraz se neustále mění a podle něho se mění i naše pozornost. Na druhou stranu je zase i chudší, protože osoba vypravěče je minimalizována.

5.3 Metody a cíle

K našemu porovnání povídky a filmu potřebujeme nahlédnout pod povrch povídky, kde se ukrývají různé významy, které pro nás budou v dalším rozboru důležité. Zaměříme se tedy na hlubší charakteristiku výstavby povídky.

V následujících kapitolách si uvedeme podrobný rozbor povídek *Němá barikáda* a *Vyšší princip*. Film *Němá barikáda* ale nevznikl jen z předlohy stejnojmenné povídky. Jan Drda s Otakarem Vávrou do svého filmu volně zakomponovali další dvě povídky – *Pancéřová pěst* a *Zákeřník*. Těm budeme věnovat menší pozornost, protože svými příběhy doplňují příběh hlavní, tj. příběh povídky *Němá barikáda*.

²⁴ MONACO, J. *Jak číst film*. Str. 42

V následujících podkapitolách provedeme komparaci povídky s filmem, kde se hlavně zaměříme na přenos děje povídky na filmové plátno. Stejným směrem se budeme ubírat i v sedmé kapitole, kde provedeme porovnání povídky s filmem Vyšší princip. Dále uvedeme pár postřehů, které se vztahují k hereckému obsazení, prostředí filmu a hudebnímu doprovodu.

6. Komparace povídek s filmem Němá barikáda

6.1 Povídka Němá barikáda

6.1.1 Postavy povídky

Hlavními hrdiny povídky jsou občané Prahy, kteří společně brání své město proti nepřítelům. Barikádu stavějí muži i ženy. V povídce autor píše, že ženy pomáhají stavět barikádu a poté se vrací hned domů dělat snídani. Nalezneme tu tedy tvrzení, že boj je spíše záležitost mužů, ale i přesto se ženy podílejí na obraně města, jak jen mohou.

Skupina bránců barikádu se skládá z mužů, kteří byli na vojně anebo už v nějaké válce bojovali (kudrnatý četař, poručík). Doplnují je i mladí chlapi, čekající na vojnu. Jedním takovým je septimán a soustružník Jarda, který na barikádě bohužel zahyne. Dále na ní najdeme muže různého povolání – tramvaják, mladí dělníci z papírny, řezníci z jatek či plavci. S teplým čajem se na barikádě také objeví děvče v uniformě tramvajačky Vlastička.

Trojice mužů, kteří barikádu neopustí do poslední chvíle, se skládá z policisty pana Brůčka, bolšána Franty Kroupy a holandského vojáka. O Frantovi Kroupovi se v povídce dozvídáme nejvíce informací. Neříká je o sobě nikomu nahlas, ale jeho život vyčteme z jeho vzpomínek. Bojoval ve Španělsku ve válce proti Maurům. Zamiloval si tam ženu Manzaneres a vzpomíná na krásné snědé ženy. Během celé obrany barikád si představuje pod řekou Vltavou jeho ženu Manzaneres a s heslem *Za Španělsko!* jde do posledního boje o barikádu. Pro něj je tedy obrana Prahy a barikády na mostě nad řekou Vltavou jakási symbolika k jeho minulosti. Z války se vrátil s prostřelenou chromou nohou a pneumotoraxem v plicích. Také se dozvídáme, že se Franta Kroupa s panem Brůčkem znají. Pan Brůček Frantu jako bolšána honil, ale nikdy ho nechytil. Z jejich rozhovoru je ale cítit spíše jaká si úsměvná nostalgie než zlost, že se to panu Brůčkovi nepodařilo. Situaci ještě umocňuje fakt, že před roky byli nepřátelé a dnes společně brání barikádu. Franta také v průběhu děje namaluje na strop kladivo a srp a konstatuje, že za tento obrázek se dříve fackovalo. Brůček jen na to přitaká, že se dělaly různé blbosti a společně s holandským vojákem vykouří cigaretu. O panu Brůčkovi se

jen dozvídáme, že bránit barikády je v tuto chvíli jeho největší starostí. Je celý zklamaný ve chvíli, když se muži rozhodnou, že nepůjdou pod most pomoci bojovat proti Němcům, ale že si počkají na Němce, kteří na ně přijdou po mostě. Říká: „*Šest let se na to člověk těší, a nakonec ho nenechají ani vystřelit.*“²⁵ Když všichni muži odcházejí pomoci bránit břehy řeky, on zůstane bránit barikádu spolu s Frantou Kroupou a holandským vojákem.

6.1.2 Časová rovina

Na začátku povídky se dozvídáme, že barikády už jsou postaveny a že teprve včera se strhávaly tabulky s německými nápisy (*A že už včera někdo strhl německou tabulku...*²⁶). Povídka začíná v neděli ráno (*Do nedělního rozednění stály na mostě...*²⁷). V půl desáté začala střelba u řeky a následně poté jedou na barikádu tanky. Boj se vleče celý den a nastává noc (*Požár za zády prosvěcuje noc*²⁸). S nocí přichází i klid. Ten přeruší po půlnoci poručík, který přiběhl žádat muže o pomoc. Muži tedy odcházejí k řece, kde se chtějí vylodit nepřátelé. Tak se stane ve tři hodiny ráno. Barikádu zůstanou střežit tři muži, kteří čekají nepřátelé. Ti se objeví až ráno (*Teprve když den zcela strhne temnou roušku noci...*²⁹).

6.1.3 Místní rovina

Celá povídka se odehrává v Praze. Muži město brání z mostu, kde stráží své postavené barikády. Most je přes řeku Vltavu (*Rozdeštěná, zelená uhání Vltava pod mostem.*³⁰).

V reálném světě se tedy ocitáme jen na mostě na barikádách, ale Franta Kroupa ve svých vzpomínkách uniká do cizokrajných míst. Konkrétně do Španělska a Madridu, kde před osmi lety bojoval proti Maurům. Když sedí na mostě a vidí pod sebou téct Vltavu, vzpomene si na španělskou řeku Manzanares. Ale říká, že Manzanares je řeka úplně jiná než Vltava, ale přece všechno mají stejné, jako Madrid a Praha.

²⁵ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 140

²⁶ Tamtéž. Str. 134

²⁷ Tamtéž. Str. 135

²⁸ Tamtéž. Str. 144

²⁹ Tamtéž. Str. 149

³⁰ Tamtéž. Str. 134

Díky holandskému vojákovvi, který pomáhá bránit barikády, se Franta Kroupa se svými myšlenkami dostane ještě do Holandska. Představuje si, jak vidí holandskou zemi on (*Větrné mlýny, dojnice těžkých vemen, čluny na klidných kanálech, tulipány.*³¹) a jak vypadá Holandsko poté, co zemi okupují Němci (*A najednou voda, nesmírná, kalná hnědá voda, lupička úrodné prsti, mořská voda, jedovatá solemi, valí se přes obraz.*³²).

6.1.4 Kompozice povídky

V prvním odstavci se dozvídáme o třech na mostě postavených barikádách. Druhý odstavec nás už zavádí do děje, tedy do příběhu mužů, kteří chrání barikády a bojují proti Němcům. Události na mostě se poté dějí v nesejně dlouhých časových úsecích. Barikády byly postaveny do nedělního rána a muži je začínají hlídat. V šest hodin ráno nastane chvilka odpočinku a v půl desáté začíná boj, který přestává až pozdě v noci. Závěrečná obrana barikád začne časně ráno, v tomto okamžiku také povídka končí.

Krátké pasáže s přímou řečí se střídají s pasážemi ve formě krátkých filmových stříhů, které nám celkem podrobně popisují situaci kolem a seznamují nás se vzpomínkami Franty Kroupy.

6.1.5 Děj povídky

V úvodu nás autor seznamuje s prostředím, ve kterém se děj odehrává. Víme tedy, že barikády se rozprostírají na mostě, pod kterým teče deštěm rozběsněná Vltava. Najednou se dostáváme do rozhovoru dvou mužů, kteří se rozčilují nad asfaltem, který je před tanky neochrání tak dobře, jak by to udělaly žulové kostky. Muži se poté dohadují, kdo první bude střežit právě postavené barikády. Za barikádu tedy ulehlo deset mužů – pan policajt Brůček, tramvaják, holandský voják, Franta Kroupa a dalších šest mužů. S nimi za barikádami seděly tři ženy, které patřily k některým z deseti mužů. Z rozhovoru pana Brůčka s Frantou Kroupou se dozvídáme, že se znají. Pan Brůček bolšána Kroupu dlouho hledal, ale nikdy ho nezatkl. Společně s holandským vojákem si podávají cigaretu a vykouří ji. Klid se najednou změní, když k barikádám příběhne tramvajačka se zprávou, že se Němci stahují zahradami dolů k řece. Pan Brůček se

³¹ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 145

³² Tamtéž. Str. 145

rozhodne jít mužům k řece pomoci, ale Kroupa ho přemluví, aby nechodil, že jejich čas ještě přijde. V tu samou chvíli na barikády přijíždějí dva tanky. Muži si berou granáty a Jarda si jich několik přivazuje k sobě. Blížící se tank chce za každou cenu zničit a plíží se blíž k němu. Tank zničí, sám ale přijde o život. Muži za barikádou jen pozorují, jak se mrtvé Jardovo tělo kutálí ze srázu dolů k řece. Tento smutný a dech beroucí moment je vystřídán situací, kdy k mužům přiběhne mladá tramvajačka s čajem. Všichni muži si od ní nechají dát hubičku pro štěstí. V tomto okamžiku nastává kontrast. Po momentu láskyplného políbení se znovu začíná bojovat. Němci prorazili první barikádu. Nastala noc a s ní i klid a ticho. Po půlnoci na barikády přiběhl poručík, který je nejprve prosil o pomoc. Poté jim rozkázal, aby s ním šli k řece, kde se chystají Němci vyložit. Kdyby se jim to podařilo, napadli by barikádu zezadu a most by tedy byl ztracen. Muži tedy odcházejí bojovat pod most. Tři muži ale barikádu neopustí. Střežit ji zůstává pan policajt Brůček, Franta Kroupa a holandský voják. Během noci pozorují boje dole pod mostem. Do nich ale nezasahují. Čekají na Němce, kteří půjdou přes barikádu. Ti na ni vyrážejí za časného rána. Svůj boj proti nim trojice zahájí pomyslným zvoláním *Za Prahu! Za Holandsko! Za Španělsko! Soudruhu pal!*³³. Slyšet byly už jen výstřely zbraní. Boj končí smrtí. Čí se ale už nedozvídáme.

6.1.6 Jazyk povídky

Jak už jsme napsali v kapitole 4.5.1, Drda ve svých povídkách použil spisovný jazyk, který doplnil lidovou hovorovou mluvou nebo cizími slovy. V povídce *Němá barikáda* je tomu také tak. Lidový jazyk najdeme samozřejmě v řeči mužů (*„Dyby nám začalo bejt ouzko, couvneme k vám!“*³⁴ *„To bylo nákejch demonstrací, co člověk prodělal!“*³⁵). Cizí slova se zde vyskytují v mluvě holandského vojáka (*„Nederland, Nederland, Holland!“*³⁶). V závěru povídky nalezneme německý nápis *Gott mit uns* (v překladu znamená *Bůh s námi*), který měli Němci na sponách opasků. Ve vzpomínkách Franty Kroupy je Španělská země nazývána jako *España* a objevují se zde španělská jména žen – *Dolores*, *Consolación* a *Manuela*. Heslem této povídky je

³³ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 152

³⁴ Tamtéž. Str. 137

³⁵ Tamtéž. Str. 138

³⁶ Tamtéž. Str. 136

nápis NO PASARAN!. Napíše ho Franta Kroupa společně s holandským vojákem na střechu převržené tramvaje. Heslo v překladu znamená „neprojdou“. Aby Drda zvýraznil význam tohoto nápisu, do textu ho zakomponoval velkými písmeny. Nápis pak ještě rozdělil na řádky podle toho, jak ho Franta a následně poté holandský voják na střechu napsali. Nejprve tedy Franta napsal NOP, voják mu poté s širokým úsměvem vzal roubík křídý a dopsal ASARAN. Dohromady tedy napsali NO PASARAN!

6.2 Povídka Zákeřník

6.2.1 Postavy povídky

Hlavní postavou v této krátké povídce jsou muži bránící Prahu, v čele s kovářem Martínkem. Zápornou osobou je zde německý voják Walter se svou maminkou, která ho ukrývala u sebe doma.

6.2.3 Časová rovina

Povídka začíná větou: *Májové slunce zažehlo celou ulici.*³⁷ Povídka se tedy odehrává v květnu. Děj se odehraje během pár hodin. Bližší časové určení není zaznamenáno.

6.2.4 Místní rovina

Hned v úvodu se dozvídáme o mrtvém tělíčku Helenky, ležící dvacet metrů za barikádou. Celý děj se odehrává v její blízkosti v různých domech, kde muži hledají střelce, který usmrtil jejich děti. Poté se přesuneme do bytu staré paní, kde je ukryt i Němec. Po jeho zatčení se dostáváme zpět na ulici, kde stále ještě leží mrtvá Helenka v kaluži krve.

6.2.5 Děj

Děj povídky má rychlý spád. Už od samého začátku čtenáři běhá mráz po zádech, kdy se dozvídá o zastřelené Helence (*V měkkém dlažebním podkladu, dvacet metrů za barikádou, leží Helenčino tělíčko.*³⁸). Dále se dozvídáme o Vlastičce, které byla ustřelena ruka. Muži z okolí ihned začnou po odstřelovači pátrat. Jeden si vzpomene, že

³⁷ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 110

³⁸ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 110

když vyháněli z domů všechny Němce, nechal v jednom bytě starou babičku. Všichni se okamžitě přesunuli do jejího bytu, který kovář Martínek začal ihned prohledávat. Hned jak vešli do bytu, stařena jim začala říkat, že v bytě nikdo jiný není. V prvním pokoji nikoho nenalezl a tak zašel do druhého. Tam si na stole všiml nakousnutého krajíce. Na něm byly vykousnuty dva veliké půlměsíce, které určitě nemohla udělat svým chrupem stará babička. Ihned začal prohledávat zbytek bytu. Němce Waltera našel ve skříni. Chvilí se spolu prali, ale Martínek ho přemohl a spoutal. Mezitím na něj stařena volala, že Walter za nic nemůže, že to ona mu všechno přikázala. I kdyby to byla pravda a Walterovi přikázala střílet, Martínek nechápe, jak něco takového mohla udělat, když je také matka. Martínek ji vzal za ruku a vzal ji k oknu, kde jí ukázal na místo, kde leží mrtvá Helenka. Stařena se vyklonila z okna moc a vypadla. Walter nedal na sobě nic znát, jako by jeho matka právě nezemřela. Když ho vyváděli z domu, svou mrtvou matku překročil bez nějakých emocí. Němce vzali k tělíčku mrtvé Helenky. Muži chtěli, aby políbil její krev. On ale na tělíčko plivnul. Několik minut poté začal prosit o život. Nechali ho jít hlínu z ulice a poté ho předali partyzánům.

6.2.6 Jazyk

Povídka je opět psána spisovným jazykem. Objevují se zde německá slova (Schweig Mutter). V řeči stařeny a mužů se objevují hovorové výrazy českých slov (Já žikat, stšílet, nyc nedělala, nykto tu nény, měkkej, dyby). Hrůza povídky je také dokreslena silně expresivními výrazy (Žer zem. Ty vole. Pojď, svině.).

6.3 Povídka Pancéřová pěst

6.3.1 Postavy povídky

Hlavní postavou je zde sedmnáctiletý Pepík Hošek. V průběhu děje se stane odvážným chlapcem, který přemůže svůj strach.

6.3.2 Časová rovina

Děj začíná dopoledne v den, kdy začalo povstání (*Ještě dávno nepadla dvanáctá...*³⁹). Celý děj se poté odehraje během několika málo hodin.

6.3.3 Místní rovina

Děj nás zavádí do zámečnictví, který vlastní Pepíkův otec pan Hošek. Z něho se poté dostáváme ven na ulici blízko Staroměstského náměstí (*Na staroměstských věžích klimbají poledne.*⁴⁰). Dále se s Pepíkem dostáváme do domu na Starém Městě, odkud spolu s dalšími muži ukradnou zbraně. Na ulici někde poblíž poté použije svou zbraň proti tanku.

6.3.4 Děj

Sedmnáctiletý Pepík Hošek pracuje se svým otcem v dílně, když náhle zazvoní telefon. Pan Hošek se dozví, že začalo povstání. Ze své skrýše v podlaze vezme flintu a utíká pomoci ostatním lidem bránit město. Při odchodu ještě řekne Pepíkovi, že zůstane doma. Pepík se ale už od rána netěší na nic jiného, než že začne povstání. Celý netrpělivý očekával, kdy už nastane. Potom co odešel jeho tatínek, vyběhne Pepík na ulici, kde se připojí k mužům běžícím si pro zbraně. Ukořistí zbraň, kterou Pepík nikdy v ruce nedržel – pancéřovou pěst. Poté se s ostatními muži vydá bojovat proti tankům. Snaží se pancéřovými pěstmi zničit přibližující se tank. Dva muži ale neuspějí. Pepík překoná svůj strach a stane se z něj odvážný bojovník. Vezme svou pěst a vystřelí proti tanku. Povede se mu tank zneškodnit a lidé kolem ho mají za hrdinu. Tím chtěl vždy být.

6.3.5 Jazyk

Povídka je psána spisovnou češtinou. V řeči postav se místy objevuje i čeština hovorová.

³⁹ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 100

⁴⁰ Tamtéž. Str. 102

6.4 Komparace povídky s filmem Němá barikáda

6.4.1 Analýza textu s filmem

Scénář byl vytvořen na základě povídky Němá barikáda. Dále se autoři nechali inspirovat povídkami Zákeřník a Pancéřová pěst a do scénáře je v trochu pozměněné verzi zakomponovali také. V našem rozboru filmu jsme se zaměřili na děj a různé detaily, které najdeme hlavně v povídce Němá barikáda.

Film Němá barikáda je realistický, můžeme očekávat, že mezi povídkovou předlohou a filmovým ztvárněním nenajdeme velké rozdíly. Kdybychom si vzali povídku, začali ji číst a přitom bychom se dívali na film, nedělalo by nám žádný problém nalézt shodný děj a pasáže povídky. Přímé řeči se v hojně míře ve filmu také vyskytují. Jak jsme nastínili v úvodu, tak se dále budeme zajímat o různé detaily a postřehy.

V úvodu filmu se z reportážních záběrů skutečnosti dozvídáme o pádu Berlína a smrti jeho vládce, Adolfa Hitlera. Další skutečnost, kterou se divák dozví, je o osvobození všech evropských národů až na Československo a město Prahu, které na svobodu stále čekají. Poslední německá vojska se před Sovětskou armádou stahují do Prahy, kde by měla vzniknout poslední německá pevnost. Občané Prahy se ale vzbouří a zorganizují Pražské povstání. Tyto skutečnosti se v povídce bohužel neobjevují. Autor povídky psal v době, kdy měli čtenáři tyto události v živé paměti, už ale nemyslel na čtenáře, kteří si povídky budou číst za několik let. V rámci celé sbírky jsou tyto události zbytečné, ale když si čtenář přečte jen tuto povídku, mohl by mít s porozuměním problém. Čtenáři se odhaluje jen doba, kdy pražští občané strhávají tabulky s německými nápisy, stavějí dvě barikády a začínají bránit město.

Filmová linie příběhu se podobá linii povídek. Hlavními postavami filmu jsou Pan Hošek se synem Pepíkem, pan policajt Brůček nebo Franta Kroupa. Nalezneme v něm ale spoustu postav navíc, které z povídek neznáme. Porovnání dějové linie povídek a filmu viz níže.

Z prvního odstavce povídky se dozvídáme, že se děj bude odehrávat u řeky Vltavy (*Rozdeštěná, zelená uhání Vltava pod mostem*⁴¹). Dále se z jedné věty *A že už včera někdo strhl německou tabulku,...*⁴² dozvídáme o strhávání německých nápisů, kterým je ve filmu věnováno mnoho záběrů. V nich se také seznamujeme s hlavní postavou pana Brůčka a pana Hoška. Ze samého odstavce se také dozvídáme o už postavených třech barikádách (*...vede tu přes řeku beze jména, stejně anonymní jako ti, kdo v jeho obou koncích i uprostřed postavili tři barikády z převržených tramvají, továrních bedniček plných šroubů, z obrovských rolí rotačního papíru,...*⁴³). Ve filmu je stavba barikád přesně zachycena. Lidé první barikádu postaví poté, co němečtí vojáci začnou střílet do jedoucí tramvaje. Zabijí tak několik lidí. Cestující a lidé přecházející most převrhnou tramvaje a odsunou je tak, aby zablokovali cestu.

V povídce najdeme rozhovor mezi panem Brůčkem a Frantou Kroupou, ve kterém se dozvídáme, že už se znají. Tento rozhovor proběhne na barikádě. *„A jéje, starej bolšán, že jo? Franta se dal do smíchu: „Však jste se mě taky něco nahonil, pane Brůček vidíte?“ „Jo,“ řekl pan Brůček uznale, „jenže tenkrát si běhával ještě jako zajíc! To bylo nákejš demonštrací, co člověk prodělal!“*⁴⁴ V trochu pozměněné verzi tuto řeč autoři použili do svého filmu. Jen se změnilo prostředí barikád na místo, kde pan Brůček vydává zbraně. V průběhu filmu můžeme vidět další pasáže, které se týkají vzpomínek Franty Kroupy. O svých bojích ve Španělsku a řece Manzaneres vypráví panu Brůčkovi, když spolu plují na loďce po řece Vltavě. V pozadí za nimi vidíme mraky, za kterými zapadá slunce.

*Do nedělního rozednění stály na mostě tři, a dlouhá procesí rozmoklých ženských s rukama černýma zemí, nevyspalá a rozražená vnitřní zimou, se vracela ke kuchyňským kamnům rozdělat snídani.*⁴⁵ Tento úryvek je zfilmován do dvou pasáží. V první vidíme ženy a muže, jak staví na mostě barikádu. Muži vykopávají ze silnice žulové kostky, ženy si je poté podávají a házejí je na barikádu, což tedy vyjadřuje výrok *s rukama*

⁴¹ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 134

⁴² Tamtéž. Str. 134

⁴³ Tamtéž. Str. 134

⁴⁴ Tamtéž. Str. 138

⁴⁵ Tamtéž. Str. 135

černýma zemí. Pokračování úryvku *se vracela ke kuchyňským kamnům rozdělat snídani* je zachycena v momentu, kdy muž přijde do jednoho domu žádat všechny schopné muže i ženy, aby šli pomoci stavět barikády. Jedna žena se zvedne, že půjde také pomoci, ale opět si sedne ke svému dítěti, které nemůže opustit. Přijde k ní starší paní a řekne jí, že jí dítě zatím pohlídá. Žena jde tedy pomoci stavět barikády. Kamna jsou zde také myšlena jako symbol domova a rodiny. Tento úryvek můžeme dále spatřit v pasážích, kde se objevuje provizorní kuchyň, kam se chodí bojující muži najíst a vyspat.

Pasáž, kde všichni muži dávají polibek dívce z tramvaje, která jim přinesla čaj, dokresluje krásné sluneční počasí. *Četař ji přitáhl k sobě, podíval se jí do obličeje svýma hezkýma, drzýma očima. „A já bych chtěl hubičku pro štěstí!“ Od božího rána se prvně usmáli. Bezelstně, upřímně, chlapecky. A jeden za druhým ji brali do náruče, přijímali její krátká políbení, spravedlivě rozdáváná jak svátost oltářní. Při desátém polibku otevřeli Němci dělovou palbu. Bijí. Bijí. Bijí.*⁴⁶ Krásná scéna je přerušena zvuky děl a následně jsou doplněna o obrazy odstřelovaného mostu. A jak je napsáno, Němci zahájili dělovou palbu, můžeme slyšet ohlušující rány z děl, které vyjadřují výrok *Bijí. Bijí. Bijí.*

Z našich ukázek můžeme vypožorovat, že filmové pasáže se od povídkové předlohy liší minimálně. Ve filmu jsou zastoupeny v hojně míře (viz také níže v porovnání děje povídky a filmu). To je také způsobeno tím, jak jsme už zmínili v kapitole 4.5.3, že povídky jsou psány formou filmových záběrů a konkrétně Němá barikáda byla psána s cílem ji poté zfilmovat. Dalším poznatkem je také realistické ztvárnění povídkové předlohy. Zde se také ukazuje schopnost filmu ztvárnit jednu krátkou větu do několika dlouhých záběrů, které nesou více informací a významů.

Děj filmu v porovnání s dějem povídkovým

V této části analýzy se zaměříme jen na děj. Postupně si uvedeme filmový děj, který budeme konfrontovat s dějem povídkovým.

⁴⁶ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 142

Filmový příběh, jak už víme, začíná reportážními záběry skutečnosti, informující diváka o pádu Berlína a o začínajícím povstání. Lidé strhávají německé tabulky a těší se z přicházející svobody. Další záběry jsou věnovány tramvaji, která veze cestující přes Trojský most. Spolu s ní jede na mostě i auto s Němci. Ti začnou do tramvaje střílet. Zabijí tak několik lidí. Cestující a lidé kolem se vzbouří a převrhnou tramvaj. Přisunou k ní další tramvaje a auta. První barikáda na mostě je tedy postavena. Tato linie příběhu je linie příběhu povídky Někdo barikáda.

V tu samou dobu je ze svého zámečnictví povolán pan Hošek, aby velel mužům na barikádě. Svému synu Pepíkovi nakáže, aby se nehnul z domu. Pepík otce samozřejmě neuposlechne a utíká do ulic, kde se připojí ke skupince mužů, kteří si utíkají do vlaku pro zbraně. Zde tedy vidíme linii povídky Pancéřová pěst. V tomto momentě se také objeví nová postava Haliny, polské Židovky. Halina byla převážena s ostatními lidmi ve vagonech, které muži osvobodili. V závěru filmu Halina plní roli holandského vojáka z povídky Někdo barikáda. Halina se stane Pepíkovou přítelkyní a ochránkyní. Poté se z ní také stane obrádkyně barikád společně s Frantou Kroupou a panem Brůčkem.

Děj se odvíjí podle povídky Někdo barikáda s tím, že je příběh obohacen. Nalezneme v něm pasáž, kde Hošek zakáže dvěma mužům, aby vyhodili most do povětří, zastřelení muže, který chce přejít přes most domů, či zapisování mužů, kterým byla vydána zbraň. Při zápise se setká Franta Kroupa s panem Brůčkem. Vzpomínají na společnou minulost. Padne večer a lidé začnou na mostě stavět další barikádu. Zde se začínají děje povídek Někdo barikáda a Pancéřová pěst slučovat. Pepík dovede k sobě domů Halinu, kde se o ni postará paní Hošková. Po krátké návštěvě pana Hoška jde jeho žena pomoci stavět barikády, Halina poté také utíká oknem. Pepík doma také nezůstane a nechá se zapsat se svou pancéřovou zbraní k ostatním mužům. Také se se zbraní naučí zacházet.

Dostáváme se zpět na barikády, kde muži čekají na Němce. K barikádám se vrací jeden ze tří mužů, kteří byli na výzvěkách. Třetí muž, bohužel, umírá. Z barikád se dostaneme do domu, kde paní Nedvědová vaří pro muže, aby se alespoň trochu najedli a zahřáli. Odtud jde Hošek s Halinou a četařem do ulic, protože zjistili, že někde na

střeše nebo v domě je odstřelovač. Spolu s nimi jde i mladý Jarda Nedvěd. Zde se dostáváme do příběhu povídky Zákeřník. Události jsou ale pozměněny. O střílejícím Němci už vědí. V povídce ho jdou hledat až potom, co střílí po dětech. Ještě než střelce najdou, zastřelí mladého Jardu. Poté už se příběh odvíjí podle povídkové předlohy. V povídce Němce nalezne kovář Martínek, ve filmu jeho roli nahradila Halina a uhlíř. Postava mrtvé Haničky je ve filmu ztvárněna zabitým Jardou. Konec je také pozměněn. Němcova matka nevypadne z okna, ale je odvedena spolu s ním. Pan Hošek jde poté říct paní Nedvědové smutnou zprávu o smrti jejího syna.

Jsme zpět na barikádách, přesněji pod mostem na řece, kde na lodičce Franta Kroupa vypráví panu Brůčkovi o svém boji ve Španělsku. Vzpomínky Kroupovi jsou zde tedy explicitně vyjádřeny jeho v řeči. Nastává noc a muži na barikádách čekají, až Němci přijdou. Zde je opět hlavní linii povídky Němá barikáda. Linie je proložena několika pasážemi, kde vidíme paní Nedvědovou, která se učí nabíjet pušku nebo velitelství vojáků, odkud se dostáváme zpět na barikády. Zde je vložena situace, kdy z barikád uteče Kouba, který už nechce bojovat. Stane se z něj dezertér.

Muži na barikádách se připravují k boji. Umístí střelce kulometu a Hošek se loučí s četařem, který pojedou na lodičkách s pancéřovými pěstmi blíže k místu, kde pojedou tanky. Pan Hošek ale ještě neví, že mezi kluky s pěstmi je i jeho syn Pepík. Když se podívá na loďky dalekohledem, Pepíka spatří. V boji proti tankům, splynou dvě pasáže v jednu. Je to úryvek z povídky Pancéřová pěst a z povídky Němá barikáda. V prvním proti tanku střílejí dva muži, ti ale netrefí. Tank zničí až Pepík svou pancéřovou pěstí. V Němé barikádě proti tanku vyrazí mladý Jarda, který tank zničí, ale přijde o život. Ve filmu tank zneškodní Pepík, který s panem Hoškem za zády vystřelí z pěsti, která nemine cíl. Děj se také posouvá k boji dole u řeky a na barikádách zůstává jen pan Brůček a Franta Kroupa.

Po zneškodnění tanku k barikádám přijdou Němci. Chtějí, aby Československo kapitulovalo a vojáci aby se vzdali. Česká armáda ale naopak čeká na kapitulaci Německa. Němečtí vojáci se s českými dohodnou o příměří do 12 hodin. Němci dohodu nedodrží a začnou proti nim válčit. Svou palbu zahájí v momentu, kdy muži na první

barikádě dávají polibek dívce z tramvaje, která jim donesla čaj. Tato pasáž je také zaznamenána v povídce Někdy barikáda. Při ústupu muži utíkají dolů k řece, kde na lodkách odplují na první barikádu. Tam už je Pan Hošek, Kroupa a pan Brůček. Na první barikádě zahyne četař. Od Haliny dostane poslední polibek. Umírá jako hrdina. Sílu mu ještě dodává hlas z rozhlasu, který nabádá lidi, aby vydrželi a uvědomili si, že bojují za svobodu.

Po proražení první barikády Němci pokračují k další barikádě. Aby se k ní dostali, musejí ještě překonat překážku postavenou ze sudů plných éteru. Zatkou české lidi a vedou je směrem k barikádě. V čele zástupu jde dezertér Kouba. Nese bílou vlajku. Lidé se ale před překážkou vzbouří. Připravený střelec z kulometu střílí do sudů a ty se vznítí.

Hlavní barikádu už nehlídá jen Kroupa s Brůčkem, ale už tam je i pan Hošek a další muži. Nastává noc a obránci barikády čekají. Po půlnoci k barikádě přiběhne poručík, který obránce žádá, aby s ním šli dolů k řece, kde se chtějí Němci vylodit. Na barikádě zůstává jen pan Brůček, Kroupa a Halina. Se svítáním začíná boj dole u řeky. Spolu s ním se blíží Němci i k barikádě. Než začne Kroupa střílet, nakreslí na tramvaj heslo *No pasaran!*, které už známe z povídky. V tuto chvíli i končí povídka Někdy barikáda.

Barikáda je dobytá. Muži se stáhnou a bojují z domu na okraji mostu. Ten poté musejí také opustit. Uvidíme zde ještě paní Nedvědovou, střílející po Němcích, kterými je zabita. Ve filmu vidíme ještě další boje. Ty ale skončí právě v momentě, kdy všem obráncům dojdou náboje. Němci se dali na ústup a do města dorazila Rudá armáda. Příchod armády je do filmu opět zasazen pomocí autentických záběrů.

6.4.2 Porovnání filmu s knihou Jednou v máji

V kapitole 4.4.5 jsme se už zmínili, že kniha *Jednou v máji* je fabulovaný scénář k filmu Někdy barikáda. Nejdříve tedy vznikl film a poté Jan Drda napsal tuto knihu.

Knihou *Jednou v máji* byla poprvé vydána v roce 1958, tedy zhruba devět let po natočení filmu. Knihu Jan Drda pravděpodobně napsal tak, že fabuloval filmový scénář k filmu Někdy barikáda a k němu ještě přidal některé pasáže. V knize najdeme tedy

povídky Němá barikáda, Zákeřník a Pancéřová pěst, které se navzájem prolínají, jak už víme z předcházející podkapitoly o ději filmu. Najdeme zde přesné doslovné pasáže povídek.

Příběh je rozdělen do kapitol, kde je v každé kapitole jiný vypravěč. Například v kapitolách o Pepíkovi je příběh vyprávěn z jeho pohledu.

Dějová linie je stejná jako filmová. Nalezneme tu však navíc kapitoly popisující Pepíka jako vyzvědače. Dostane se k domu, kde Němci plánují další útok. Pepík vše vyslechne a poté to řekne českým vojákům. Ti ihned začnou jednat a na útok se připraví. Dále se zde objevuje kapitola, ve které se Pepík s poraněnou rukou dostane z polní nemocnice domů, kde ho již čeká maminka. Při vítání Rudé armády dostane Pepík od kapitána odznak za to, že zneškodnil tank.

6.4.3 Prostředí filmu

Nejprve režisér Otakar Vávra spolu s architekty přemýšlel, že by barikády na Trojském mostě postavili v ateliéru, ale pak se společně rozhodli, že film natočí v exteriérech, aby tak dosáhli co nejautentičtějšího prostředí. Problémem se tedy stalo místo barikád, Trojský most. Vedla přes něj komunikační tepna do Prahy a tak se kvůli natáčení provoz nemohl úplně zastavit. Vymysleli tedy, že střed barikády bude posuvný a v největší dopravní špičce se barikády odsunou. Tramvaje a autobusy tak budou moci volně jezdit.

Prostředí a kulisy filmu povídce naprosto vyhovují. Najdou se nějaké menší odlišnosti (např. v povídce je most pokryt asfaltem a ne žulovými kostkami jako je tomu tak ve filmu). Ty ale filmu na záběrech nijak neškodí. Natáčením přímo na Trojském mostě a v jeho okolí dodává filmu správnou autenticitu, která je pro tento příběh nezbytná.

Plný jednotný zážitek trochu ruší použití autentických záběrů, které jsou celkově natočeny v jiném čase a jiných místech. Na druhou stranu ale zase filmu dodávají na pravdivosti a umocňují v divákovi větší pocit bezmoci a strachu.

6.4.4 Herecké obsazení

Do svého filmu Otakar Vávra jako kompars obsadil obyvatele Holešovic, konkrétně dělníky z pražských továren a holešovické elektrárny. K nim se ještě přidali občané a barikádníci z Prahy 7 a kolektiv dělníků státních filmových továren. To vedlo k důvěryhodné autentičnosti. Jak říká sám Vávra, nevědomky realizoval pokus o neorealistický film, aniž by do této doby nějaký viděl. Všichni lidé si ve filmu zahráli s velikým nadšením, protože měli v živé paměti celé povstání.

Jednou z hlavních rolí je polské děvče Halina, které je při povstání osvobozeno z transportu do koncentračního tábora. Po osvobození bojuje po boku mužů a pomáhá tak chránit barikády. Děvče si zahrála Barbara Drapińska, která zažila genocidu Varšavy a také si zahrála ve filmu na stejné téma Osvětim Wandy Jakubowské. Tato role pro ni tedy nebyla nijak cizí a zhostila se jí s výborným výsledkem.

Další role, jako je pan Hošek v podání J. Průchy, pan Brůček v podání J. Marvana nebo pan Kroupa v podání V. Šmerala byly zahrány s vysokým citem pro dané situace. S jejich pomocí se divák lehce stal jedním z obránců a bojovníkem na barikádách. S některými hrdiny divák bojoval a s dalšími snášel jejich utrpení a bolest. Výběr herců do rolí byl jednoznačně dobře zvolený.

6.4.5 Zvukové efekty

Otakar Vávra vytvořil natáčecí plány, které se odvíjely podle počasí. Při povstání bylo totiž v sobotu zataženo a přšelo, v neděli a v pondělí naopak svítilo slunce.

Hudbu k filmu složil Jiří Srnka. Vedle filmové hudby, kterou nahrál Filmový symfonický orchestr, film dokresluje jiné zvukové stopy. Vávra do filmu zakomponoval pasáž z Pancéřové pěsti, kde jdou po ulici lidé a zpívají si píseň Kolíne, Kolíne. Tato píseň má symbolizovat přicházející svobodu.

Když si jdou muži s Pepíkem Hoškem pro zbraně do vlakového vagonu, můžeme si všimnout zvukového prvku, který v nás budí pocit bojovnosti a zároveň veselí. Ještě předtím než zatknou Němce, muži jim dají najevo, že tam jsou tak, že po střeše vlakových domů nesou dva muži československou a sovětskou vlajku. V tomto

okamžiku začnou všechny lokomotivy pískat. Strojvedoucí jim tedy dají najevo, že je plně podporují.

Některé pasáže jsou provázeny symfonickou básní Vyšehrad z cyklu Má vlast od Bedřicha Smetany. Začátek této melodie zní ve vysílání Československého rozhlasu, který ji používá jako ohlášku svého vysílání. Symfonickou báseň můžeme slyšet, když vyzvědač Toník doběhne k barikádě, kde poté zemře, nebo v okamžiku porušení dohody, kdy Němci zahajují palbu na Trojský most. Dále ji můžeme slyšet, když Němci vedou k barikádě české obyvatele v čele s dezertérem Koubou, který nese bílý prapor. Píseň symbolizuje český národ a svobodu.

6.4.6 Okolnosti vzniku filmu

Předlohou ke vzniku filmu Němá barikáda byla Drdova stejnojmenná povídka, jak ale povídka vznikla a jak byl následně natočen film, se můžeme dočíst v knize Otakara Vávry *Podivný život režiséra (Obrazy vzpomínek)*.

V sobotu 5. května roku 1945 se Vávra setkal s Janem Drdou a Janem Řezáčem v ateliéru v Lucerně. *Referovali o schůzi ilegální odborové organizace, kde se Evžen Erban se Smrkovským dohodli, že povstání začne v pondělí, protože mají jen pět set pušek.*⁴⁷ Povstání ale už začalo a Otakar Vávra se rozloučil s Janem Drdou slibem, že o tomto povstání natočí film.

Drda šel poté domů do Holešovic, kam ale nedošel. Na Staroměstském náměstí, kterým procházel, zuřilo povstání. Drda z náměstí utekl a skryl se u pana profesora Cibulky doma, kde byl poté zatčen. Měl být popraven, ale život mu zachránili revolucionáři. Jan Drda se tedy domů dostal až po revoluci. Jeho žena mu vyprávěla události, které se staly na Trojském mostě. Také mu pověděla o muži, který z okna zastřelil mladého chlapce. Tato událost se stala hlavním podnětem k vytvoření Němé barikády.

Po povstání se Vávra znovu sešel s Drdou, aby spolu natočili film. Začali společně psát scénář. Drda shromáždil mnoho faktografických materiálů a svědectví, ale mnoho

⁴⁷ VÁVRA, Otakar. *Podivný život režiséra*. Str. 137

z toho nepoužil. Z materiálů zjistili, že se chyb v obraně nejvíce dopouštěli naši vojáci. Přesto Drda vzal všechn materiál a pomocí nich sepsal pět povídek, ze kterých vydal knihu s názvem *Němá barikáda*. Vzali tedy povídky a podle nich vytvořili filmový scénář. Na podzim ho Otakar Vávra začal režírovat.

Film byl natočen za devět měsíců. Před prvním veřejným promítáním prošel film ještě několika úpravami. Například do něj musela být vložena scéna, která by ukazovala, že povstání bylo řízeno komunistickou stranou. Také do něj bylo vloženo více obrazů Rudé armády.

Premiéra filmu proběhla 6. 5. roku 1949, tedy na výročí povstání. Za film *Němá barikáda* Otakar Vávra dostal první státní cenu v nové republice.

6.4.7 Informace o filmu

Film *němá barikáda* je věnovaný hrdinům Pražského povstání roku 1945.

Předlohou filmu byla povídka Jana Drdy *Němá barikáda*.

Režie: Otakar Vávra

Scénář: Otakar Vávra, Jan Drda

Hudba: Jiří Srnka

Kamera: Václav Huňka

Architekt: Jan Zázvorka

Hrají: Jaroslav Průcha, Barbara Drápiňská, Jaroslav Marvan, Vladimír, Šmeral, Marie Vášová, Robert Vrchota, Jiří Plachý st., Antonín Šůra, Josef Bek, Luba Skořepová, Radovan Lukavský a další.

Film vyrobil Československý státní film v České republice. Je dlouhý 113 minut. Obsahuje také titulky pro neslyšící. Obálku nalezneme v přílohách (viz Příloha 6).

6.5 Shrnutí

Celý film můžeme nazvat jakousi koláží, která je poskládána z různých pasáží povídek Němá barikáda, Pancéřová pěst a Zákeřník. Tato koláž je doplněna o skutečné události, které jsou do filmu zakomponovány skutečnými záběry. Ve filmovém příběhu najdeme děje více, nepřevyšuje ovšem děj všech povídek.

V naší analýze jsme zmínili jen několik povídkových úryvků a postřehů. Ve filmu ale najdeme většinu pasáží a přímých řečí povídek. Některé detaily jsou ve filmu mistrovsky ztvárněny a některé naopak chybí, nebo jsou vyjádřeny jiným způsobem. Jedním z těch malých, ale pro děj důležitým detailem je například nakousnutý chleba, podle kterého Halina odhalí ukrytého Němce, nebo muž, jak odhodí svou aktovku, která by mu při běhu pro zbraně vadila. Tyto dobře natočené scény mají v povídkách krátkou slovní předlohu (*Druhý praští aktovkou.*⁴⁸), ale to nám ukazuje, jak široký rozsah ztvárnění může filmový záběr poskytnout.

V řeči hlavních postav také rozpoznáme přesné doslovné řeči, které jsou uvedeny v povídkách. Například poslední věta Pepíka v povídce Pancéřová pěst zní: „*Krucifix ... to byla ale ... šlupka!*“⁴⁹ Stejně zvolání uslyšíme i ve filmu.

Na filmovém zpracování je vidět spolupráce Jana Drdy s Otakarem Vávrou. Film se od své předlohy liší jen minimálně, a když tak jen kvůli potřebám filmu. Například konec, kde divák po hrůzách a bojích potřebuje vidět přijíždějící Rudou armádu, která všechny bojovníky osvobodí a ukončí jejich boj.

⁴⁸ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 104

⁴⁹ Tamtéž. Str. 109

7. Komparace povídky a filmu Vyšší princip

7.1 Povídka Vyšší princip

7.1.1 Název povídky Vyšší princip

Na význam spojení vyšší princip užitého v povídce upozornili Machytka s Hubáčkem ve své knize Literárně-výchovné interpretace.

Čtenář si při čtení povídky nejprve všimne nadpisu Vyšší princip, který vytváří hned dva významy. První plyne z horizontálního členění textu. Povídku Vyšší princip ve sbírce *Němá barikáda* nalezneme za povídkou Včelař. V této povídce byl hlavním hrdinou pan Havlík – chovatel včel. Čtenář tedy bude nadpis chápat jako pojmenování hlavní osoby. Jako druhý význam můžeme považovat představu nějakého vyššího mravního zákazu či zákonu. Tuto představu si čtenář také ihned uvědomí, i když zatím text vůbec nezná. Abychom si lépe tyto významy uvědomili, uvádí Machytka s Hubáčkem příklad. Vytvořili dva modifikované nadpisy povídky Vyšší princip: a) Z hlediska Vyššího principu a b) Z hlediska vyššího principu. Oba tyto nadpisy by byly možné. Příklad a) zastává pojmenování osoby a příklad b) zastává představu nějakého mravního zákazu či zákonu. Drda použil název povídky Vyšší princip, tedy dva uvedené významy spojil dohromady. Ty se poté během textu střídají a prolínají se. Hned v úvodu si čtenář spojení vyloží jako název osoby. Tento poznatek se dále zesiluje. Poté se ale význam změní a čtenář se dozvídá i o druhém významu spojení. Dále se pak ale zpět vrací k pojmenování osoby. V závěru si čtenář tyto významy spojí. *V rovině konotativní je toto spojení chápáno jako skutečný vyšší zákon, v rovině pojmenovávací pak jako hrdý predikát odvážného profesora.*⁵⁰ V závěru si také čtenář pojmenování Vyšší princip přiřadí k jménům popravených studentů a včelaře pana Havlíka, z předcházející povídky.

7.1.2 Postavy povídky

Nejprve si představíme hlavní hrdiny, kterými je pan profesor přezdíván Vyšší princip a jeho studenti septimáni František Havelka, Vlastimil Ryšánek a Karel

⁵⁰ MACHYTKA, Jaroslav a HUBÁČEK, Josef. *Literárně-výchovné interpretace*. Str. 237

Moučka. Dále se v povídce objevuje učitelský sbor v čele s panem ředitelem a další studenti. Charakteristika postav je v textu zakomponována přímo i nepřímo, tj. najdeme v ní popisy vlastností postav, ze kterých je charakteristika jednoznačná, ale další charakteristiku a vlastnosti nalezneme například v promluvách a jednáních postav.

Profesor svou přezdívku Vyšší princip dostal podle často opakovaného fráze zakomponované do různých souvislostí. V povídce je oslovován jen jako Vyšší princip, jeho občanské jméno zde vůbec není uvedeno. Vyšší princip, profesor latiny a řečtiny, je zde podrobně popsán. *V neohrabaných, špatně žehlených šatech venkovského střihu, obličej zdolíčkovatělý obrovskými jizvami po černých neštovicích, s aktovkou věčně zatěžklou klasiky, z nichž citovával dlouhé odstavce opojen krásou textu a zapomínaje na svůj krákoravý hlas, byl pro své septimány figurkou krajně komickou.*⁵¹ Charakteristika jeho vzhledu se v průběhu děje několikrát opakuje. Opakováním chtěl Drda docílit kontrastu mezi neohrabaným, špatně vypadajícím učitelem a jeho hrdinskou čistou duší.

Jak jsme psali v kapitole 4.4.3, postavy povídek se v průběhu děje proměňují v hrdiny. Ve Vyšším principu k této přeměně také dojde. Ze zakřiknutého profesora se po popravě studentů stane odhodlaný sebevědomí profesor, který dodá svým závěrečným prolovem studentům odvalu a sílu.

O třech studentech, kteří jsou v průběhu povídky popraveni, se toho moc nedozvídáme. Když do třídy vešel udýchaný pan ředitel, Vlastimil Ryšánek pošeptal svému sousedovi Karlu Moučkovi: *Ó Spartáné, já spěchám od Thermopyl!*⁵² Projevil se tedy tak Vlastimilův smysl pro vtip. Mezi spolužáky měl funkci neúnavného hovorky, jak se dozvídáme dále. Karel ale jeho vtip přeslechl, protože byl z příchodu pana ředitele celý roztržitý. V povídce se dočteme, že měl náhlou špatnou předtuchu. Proti odvedení tří vynikajících studentů pan profesor zajisté protestuje. Nechce, aby mu odvedli nejlepší studenty, protože se těší na opravu jejich důležité kompozice z latiny, ale také je samozřejmě nechce vydat třem mužům v šedozelených kabátech. Jejich

⁵¹ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 34

⁵² Tamtéž. Str. 35

minimální charakteristika je vyvážena jednou větou, ve které je vyjádřena bezradnost a smutný osud tří septimánů: *V této vteřině pohlédli septimáni Havelka, Moučka a Ryšánek, přistupující už ke dveřím, svému osudu naplno do tváře.*⁵³

Z textu se dozvídáme i nepřímou charakteristiku ředitele školy, která mu přísluší v daný okamžik. *Dusil se nějakým strašným přetlakem, zhroutil se zády na dveře, jako když přemáhá mrtvičnatý záchvat, a mdlým mávnutím ruky naznačil žákům, aby zůstali sedět.*⁵⁴ Dále se pak jeho charakteristika opakuje v pasáži, kde se všichni učitelé sejdou ve sborovně. *Ředitel ústavu slabě zaúpěl, přemáhaje srdeční záchvat.*⁵⁵

Přímou minimální charakteristiku nalezneme v popisu profesora dějepisu, který je kulatohubý tichošlápek. V textu ještě nalezneme nepřímý popis učitele češtiny.⁵⁶ *Češtinář Kaltner, černovlasý chlapík chmurného vzezření, jenž psával vlastenecké rýmovačky k osmadvacátým říjním, přecházel mezi okny, přerušuje svým tělem ten sluneční proud.*⁵⁷

7.1.3 Časová rovina

Celá povídka se odehrává v červnu roku 1942 během jedné vyučovací hodiny latiny, ve které jsou studenti Ryšánek, Moučka a Havel odvedeni ze třídy na gestapo. Dále se dozvídáme o smrti tří studentů v sedm hodin večer. O popravených lidech obyvatele města informuje pouliční rozhlas. Ráno po sedmé hodině se sešli všichni profesori ve sborovně. Po poradě jde Vyšší princip do své třídy, kde přednese studentům závěrečný projev povídky.

7.1.4 Místní rovina

Děj se odehrává na půdě gymnázia, konkrétně ve třídě septimánů a sborovně učitelů. Kompozici studenti píší ve třídě, zatýkání septimánů probíhá na chodbě a závěrečný projev se odehrává opět ve třídě. Povídka má v rovině místní tedy jakýsi

⁵³ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 37

⁵⁴ Tamtéž. Str. 35

⁵⁵ Tamtéž. Str. 39

⁵⁶ MACHYTKA, Jaroslav a HUBÁČEK, Josef. *Literárně-výchovné interpretace*. Str. 239

⁵⁷ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 38-39

rámec. Debata profesorů, kdo řekne studentům, co se stalo a co se bude dít dál, se odehrává ve sborovně.

V povídce také najdeme odkaz na plovárnu, kde se studenti byli koupat. Tento odkaz najdeme v myšlence tří studentů, když byli odváděni ze třídy (*...a všem stejně tanula na mysli ostrá vzpomínka na včerejší pošetilou debatu na plovárně.*⁵⁸).

V odstavci, kde se nám potvrzuje smrt Havelky, Ryšánka a Havla, se dostáváme ven na ulici, kde je pouliční rozhlas. Ven na ulici se dostáváme ale jen pomyslně, přesnější místo v povídce zapsáno není. Je zde jen zmínka, že rozhlas potvrdil smrt tří studentů.

7.1.5 Kompozice povídky

Jak jsme se dozvěděli ve třetí kapitole, hlavním rysem povídek je soustředění hlavních klíčových momentů. Ve Vyšším principu tomu také tak je. Děj je omezen jen na pár výstupů, které se rychle mění. Děj příběhu začíná při hodině latiny. Do třídy vstoupí ředitel a vyzve tři studenty, aby s ním šli na chodbu. Děj se zpět vrací do třídy. Poté je slyšet z pouličních rozhlasů zpráva o popravení tří studentů. Děj se opět vrací do školy, ale do sborovny učitelů. Ze sborovny se opět vracíme naposledy do třídy septimánů.

Ve výstavbě textu se také objevují různé motivy. Více si rozebereme motiv dveří⁵⁹, který se v povídce objevuje velmi často. Dveře představují jakousi bránu meze dvěma světy. Dveřmi vchází ředitel, aby vyvolal a odvedl tři studenty. Studenti se průhledem dveří podívají, co je čeká a zavřením dveří se navždy oddělují od svých spolužáků i celého jejich života. Machytka s Hubáčkem také zmiňují motiv dveří, který je zakomponován do řeči hlavní postavy: *Kde je to nepřestajné hučení včelího roje, jemuž byly (tj. dveře) ještě včera česnem?*⁶⁰ Na podobném principu je také v povídce zachycen motiv společného pozdravu, při kterém si žáci stoupnou, když učitel vejde do třídy.

⁵⁸ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 36

⁵⁹ MACHYTKA, Jaroslav a HUBÁČEK, Josef. *Literárně-výchovné interpretace*. Str. 239

⁶⁰ Tamtéž. Str. 239

7.1.6 Děj povídky

V úvodu se seznamujeme s hlavním hrdinou panem profesorem, přezdívaným Vyšší princip. Se svou třídou septimánů právě píše kompozici z latinského jazyka. Do třídy přijde udýchaný a nervózní ředitel gymnázia. Vyvolá tři studenty, aby s ním šli na chodbu. Vlastimil Ryšánek, Karel Moučka a František Havelka se zvednou a jdou s panem ředitelem na chodbu, kde už na ně čekají tři muži v šedozelených kožených kabátech, kteří je zatknou a odvedou k výslechu. Vyšší princip, který s nimi, vyšel před třídu, se vrátil do třídy a zhroutil se na židli u své katedry. Koktavým hlasem svým studentům oznámí, že jejich spolužáci byli zatčeni. V sedm hodin večer se obyvatelé z rozhlasu dozvědí, že tři septimáni byli zastřeleni pro schvalování atentátu. Po sedmé hodině ranní následujícího dne se celý učitelský sbor sejde ve sborovně, kde se vyjadřují k proběhnuté nepříjemné situaci. Učitelé se dohodnou, že pronést projev studentům třídy, ze které pocházeli tři popravení, by měl udělat třídní profesor, kterým je právě Vyšší princip. Ve svém projevu jim měl říci, proč byli studenti popraveni. Tento projev také měl být zapsán v třídní knize. Vyšší princip tedy před třídu nastoupil a začal mluvit. Jeho hlas se ale zadrhl a nevěděl, jak má pokračovat. Najednou se nadechl a řekl, co si doopravdy myslí. Tedy že vražda na tyranu není zločinem a že i on schvaluje atentát na Heydricha. Po svém proslovu si sedne za katedru a začne zapisovat do třídní knihy. Uslyší hluk, podívá se a vidí své studenty, jak stojí před ním, *se zdviženými hlavami, s očima planoucíma*⁶¹.

7.1.7 Jazyk povídky

Povídka je psána spisovnou češtinou. Spisovná čeština se objevuje i v přímé řeči, která patří učitelům i studentovi Vlastimilu Ryšánkovi. Objevují se zde slova přejatá z cizích jazyků.

Všechny přímé řeči hlavního hrdiny spojuje prvek pauzy. Jelikož se pravidelně opakuje, je prostředkem charakterizačním a postavu individualizuje. Někde se také objevuje nedokončenost vět (*„nepřítomnost právě těchto žáků . . .“*⁶²). Stejný

⁶¹ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 43

⁶² Tamtéž. Str. 36

charakterizační prvek nalezneme v promluvě učitele náboženství („*Jsem už starý muž. Na sklonku života už nebudu lhát . . .*“⁶³).⁶⁴

7.2 Komparace povídky s filmem Vyšší princip

7.2.1 Analýzy textu s filmem

Předlohou k filmu byla krátká povídka Vyšší princip, která je omezena jen na pár scén. Už teď tedy tušíme, že film bude dějově obohacen. Zaměříme se, jakým způsobem je dějová linie povídky zakomponovaná do filmové.

Film nás na začátku informuje o spáchání atentátu na říšského protektora Heydricha. Zde musíme uvést, že v povídce se o době, kdy se příběh odehrává, dozvídáme z jedné věty: *Neboť byl červen 1942*⁶⁵. A atentát na protektora je zmíněn až v závěru povídky. Divák tak tedy do děje vstupuje s informacemi, které mu usnadní předvídat vývoj příběhu. Záběry nám ukazují odvádění odsouzených lidí a poté jejich popravy. Tyto informace diváka ještě více přesvědčí o této hrůzostrašné době.

S profesorem Málkem se poprvé setkáváme ve sborovně, kde se spolu s dalšími profesory baví o nešťastném nápadu, když studenti vyvěsili veselé tablo. Pan profesor je zde ale jiný než v povídce. Vůbec ho nevidíme *v neohrabaných, špatně žehlených šatech venkovského střihu*⁶⁶ a nemá *obličej zdolíčkovatělý obrovskými jizvami po černých neštovicích*⁶⁷. Pan Málek má na sobě úhledné sako s kravatou a vidíme ho jako staršího vzhledem příjemného pána, kterého ale něco trápí (viz Příloha 7). Z jeho charakteristiky se také dozvídáme, že ve své aktovce nosíval klasiky, *z nichž citovával dlouhé odstavce opojen krásou textu a zapomínaje na svůj krákoravý hlas*⁶⁸. Přesně tato vlastnost je zachycena v pasáži, kde Ryšánek příběhne pozdě na hodinu a pan Málek začne recitovat nějaký latinský text. Při recitování se usmívá a v očích mu vidíme

⁶³ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 40

⁶⁴ MACHYTKA, Jaroslav a HUBÁČEK, Josef. *Literárně-výchovné interpretace*. 237

⁶⁵ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 37

⁶⁶ Tamtéž. Str. 34

⁶⁷ Tamtéž. Str. 34

⁶⁸ Tamtéž. Str. 34

jakousi jiskru, která recitaci dodává potěšení a úžas z latinského textu. Jeho zálibu v latinských textech také můžeme pozorovat v pasáži, kde pan ředitel ve sborově znovu řeší případ s tablem. Pan profesor Vondráček nahlas zvolá, že se dohromady nic nestalo a bouchne sešitem o stůl. Pan profesor ho nevnímá, protože se právě přenesl do svého latinského světa. Čte si v knize, ve které hledá text pro latinskou kompozici. „*Překrásné*“, náhle zvolá. Jeho zvolání situaci zlehčí a převede ji na úsměvnou.

„*Vyšší princip . . . ehm . . . mravnosti, jež si musíte osvojit, studenti, vám prostě nedovolí počínání tak směšně podlé, jako jest opisování od sousedů*“ *pravil toho dne nad modrofialovými sešity latinských kompozic.*⁶⁹ Této pasáži si ve filmu také můžeme všimnout. Tvůrci filmu dokonce použili větší část přímé řeči povídky („*Studenti, doufám, že vyšší princip mravnosti vám zajisté nedovolí počínání tak směšně podlé, jako je opisování od sousedů*“). V řeči profesora také můžeme slyšet zklamání, kdyby se jeho slova vyplnila.

*...ozvalo se nervózní zaklepání a úzkou škvírou dveří chvatně přivíraných vešel ředitel ústavu. Dusil se nějakým strašným přetlakem, zhroutil se zády na dveře, jako když přemáhá mrtvičnatý záchvat, a mdlým mávnutím ruky naznačil žákům, aby zůstali sedět.*⁷⁰ Pan ředitel do třídy hbitě vběhne a rychle za sebou zavře dveře. Vrzání dveří při jejich zavírání celou situaci ještě stupňuje a do tichého psaní se tak dostává hluk, který s sebou nese špatný pocit z dalších událostí. Třída se chce na pozdrav postavit, to jim ale ředitel zakáže do půlky zdviženou rukou, kterým jim ukazuje gesto, aby se posadili. Svými vylekanýma očima začne po třídě někoho hledat. Při vyvolávání jmen Havelka, Moučka a Ryšánek vidíme, že se mu špatně vyslovují. Svou nervozitu dává ještě více najevo, když opakuje rozkazy, jako sedněte si nebo pojd'te. Pan profesor Málek jde s panem ředitelem a studenty na chodbu, kde uvidí muže od gestapa.

Po odvedení studentů gestapem se profesor vrací zpět do třídy. Jde velmi pomalým krokem, duchem nepřítomen. Obličejem plným hrůzy a neporozumění studentům

⁶⁹ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 34-35

⁷⁰ Tamtéž. Str. 35

informuje o zatčení jejich spolužáků. V povídce se dočteme, že se při navrácení do třídy profesor zhroutil na židli.

O smrti tří studentů se v povídce dozvídáme v jednom kratičkém odstavci. Obyvatelé města se o této události dozvědí z rozhlasu. Ve filmu je tomu také tak. Jen je scéna více vykreslena a objevuje se v ní Pan Málek. Sedí doma u stolu a opravuje kompozice. Z rozhlasu najednou uslyší jména popravených lidí. Jde zavřít okno, aby rozhlas neslyšel. Při zavírání ale uslyší jména jeho studentů. Všimnout si můžeme záběru, který ukazuje přímo zděšený obličej profesora. Dělá scénu ještě mrazivější. Stojí dále u okna a dívá se do země. Cítí se zlomený a hlavně podvedený. Slyšíme, jak říká: „*A já mu věřil. Vrazi! Vrazi!*“ Věřil řediteli gestapa, který mu slíbil, že studenty zachrání.

*Mlčky, neschopni pronést jediné slovo, sešli se profesori už po sedmé ranní ve sborovně. Červnové slunce padalo na desku konferenčního stolu. Rozptýlený prach zlátl v jeho proudech. Dvacet lidí, docela vykořeněných hrůzou, se v něm potácelo jak v nejstrašnější tmě.*⁷¹ Tato pasáž je filmu pozměněna kvůli absenci barevného obrazu. Černobílé obrazy nezachytí červnové slunce a prach, který se v jejich paprscích zlátné. Atmosféru ticha a bezmocnosti narušuje profesor němčiny. Klepe do okna prsty, takže atmosféru dělá napjatější. Nejprve klepe střídavě prsty na tři doby, nakonec ale do okna udeří všemi prsty. Tím ukončí ticho. Sám zvolá: „*To máte z té vaší rebelanštiny. Postřílejte nás všechny jako v Táboře.*“ Tuto výpověď ale v povídce řekne profesor češtiny. Poté vidíme záběry na některé profesory, kteří jen zvedli hlavu neschopni něco říci. Do sborovny přichází pan profesor Málek. Profesori sedí u stolu, nic nedělají a jen se dívají před sebe. Když kolem nich pan profesor přejde, jen se na něj se strachem a plní politování podívají. Pan profesor Vondráček je z celé situace, která přijde, silně nervózní, protože ho můžeme vidět se skloněnou hlavou, jak prsty škrábe po rohu stolu.

Pan Málek usedne a začíná mluvit pan profesor němčiny. Zde tvůrci filmu použili v trochu pozměněné formě přímou řeč, která ale v povídce patřila profesoru dějepisu. Povídkového profesora češtiny a dějepisu ve filmu zobrazuje profesor němčiny.

⁷¹ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 38

Všechny jejich přímé řeči a charakteristiku nese on. Profesor němčiny tedy začne mluvit. „*Kolegové, považuji za nezbytné, abychom ihned zaslali projev loajality panu státnímu tajemníkovi K. H. Frankovi a panu ministru Moravcovi.*“ Vytáhne z aktovky papír a podá ho profesoru češtiny. Vyzývá ho, aby dopis podepsal jako první. Profesor češtiny se ale na něj podívá zaskočeným a nevěřícím pohledem. Dopis začne číst s jistou dávkou odporu a dodá, že je starý muž a že už nebude lhát a zbytek života si neposkvrní hanbou. Tato přímá řeč je také převzata z povídky, jen patří profesoru náboženství. V povídce se dočteme, že profesor dopis zahodí pod stůl. Ve filmu list zahodí na stůl před profesora němčiny. Ten chce dopis dočíst, profesorský sbor ale nechce. Místo odeslání dopisu tedy vyžaduje alespoň projev k žákům postižené třídy, který bude zapsán v třídní knize. Projev se má týkat zvrhlosti činů jejich spolužáků, kterých se dopustili. Ve filmu se nesměle a bojácně zeptá ředitel školy, kdo by měl ten projev přednést. Profesoři sklánějí hlavy a v jejich očích je vidět strach, aby před třídu nemuseli nastoupit oni. V povídce za touto scénou následuje pasáž, kde dohromady vyhrkne profesor češtiny a dějepisu: „*Samozřejmě profesor třídní!*“⁷² Ve filmu tuto větu pronese profesor němčiny. *Oddechli si všichni, které to břímě minulo. Vyšší princip mlčky, soustředěně pozoroval klouby svých sepjatých rukou. Třídní septimy byl on.*⁷³ Tento přesný popis situace najdeme i ve filmu. Další záběr je tedy na pana profesora Málka, který s vyděšenýma očima zvedne hlavu. Ihned začne kmitat očima po stole, jako by hledal záchranu před tímto rozhodnutím.

Následující záběry jsou věnovány panu profesorovi Málkovi, jak jde po chodbě ke své třídě. Všude je ticho, slyšet jsou jen jeho těžké kroky. *Jako kdyby bylo prázdno za těmi dveřmi s číslicí VII. Kde je to nepřestajné hučení včelího roje, jemuž byly ještě včera česnem? Vyšší princip otvírá dveře své třídy. Ale ti, kteří mu ze školních lavic vstávají vstříc, jsou docela jiní než včera.*⁷⁴ Ve třídě sedí v hloučku studenti, kteří si ani nepovídají, jen čekají. Když do třídy vstoupí profesor, všichni se na pozdrav postaví. Tento úkon je ale jiný, než bývá. Všichni jsou tišší, nehýbají se a pozorují jen pana

⁷² DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 40

⁷³ Tamtéž. Str. 40

⁷⁴ Tamtéž. Str. 40-41

profesora, který jde směrem ke své katedře. Pokynul jim, aby si sedli. *Posadili se jako stroje.*⁷⁵ Rozhlédl se zoufale po třídě, jako by hledal něco, co by ho zachránilo před chvílí, která měla nastat. Začal mluvit. „*Studenti,*“ řekl. Nastala krátká pomlka a opět začal. „*Profesorský sbor našeho ústavu se usnesl, pověřil mne, abych včerejší strašnou událost uvedl na pravou míru. Vaši spolužáci byli včera zastřeleni pro schvalování atentátu.*“ Během proslovu, profesor udělal několik pauz. Také můžeme vidět, jaké přemáhání a bolest mu proslov působí. Vidíme, jak skloní hlavu a poté následuje záběr na tři prázdná místa v lavicích (*Neboť té noci každý z nich přešel přes řeku Acheron, doprovázejí ty tři, jejichž místa jsou prázdná.*⁷⁶). Tento pohled dá profesorovi dávku jistoty a odvahy. A zvolá: „*Z hlediska vyššího principu mravního vražda na tyranu není zločinem. Já protestuju tak, jako každý čestný člověk musí protestovat. Protestuju proti vraždě vašich kamarádů. Jejich nevina, čistá krev ať padne na hlavy jejich vrahů.*“ V této řeči se opět objevují pauzy, ale už nejsou v tak veliké míře. Během této řeči vidíme záběry na jednotlivé studenty, kteří se na profesora dívají s velkým obdivem a považují ho za hrdinu. Ve filmu byla hlavní řeč profesora také trochu pozměněna. V povídce najdeme: *Z hlediska vyššího principu mravního . . . vám mohu říci jenom jedno: vražda na tyranu není zločinem!*⁷⁷ a dále pak *Také já . . . schvaluji atentát na Heydricha!*⁷⁸ Mezi těmito pasážemi nalezneme odstavec, kde jsou sepsány různé vlastnosti studentů, tak jak je profesor viděl od už od kvinty (dobráci, zarputilci, úskočníci, čestní studenti, divoši, ulevváci, tvrdohlavci, šplhouni, dřiči atd.). Tato pasáž je ve filmu ztvárněna záběry, kde při závěrečném proslovu vidíme jednotlivé studenty, kteří upřeně a zaujatě hledí na pana profesora.

Po proslovu se profesor pomalu otáčel a chtěl usednout za svou katedru. Otočit se ale nestihl, protože uslyšel hluk. Studenti se v mžiku všichni postavili a stále se dívali na něj. *Dvacet septimánů stálo před ním v pozoru, se zdviženými hlavami, s očima planoucíma.*⁷⁹ Touto větou povídka končí. Ve filmu při jejím ztvárnění slyšíme hudbu,

⁷⁵ DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Str. 41

⁷⁶ Tamtéž. Str. 41

⁷⁷ Tamtéž. Str. 42

⁷⁸ Tamtéž. Str. 43

⁷⁹ Tamtéž. Str. 43

kteřá se se záběrem na pana profesora a následně poté na studenty zesiluje. Dodává pasáži pocit bojovnosti a odvahy. Záběry na studenty ukazují, jak mají ve svém pohledu odvahu a sílu bojovat proti dalšímu zlu. Když ty pohledy spatří profesor Málek, pocítí jisté uspokojení a na tváři můžeme vidět lehký náznak úsměvu. Tímto záběrem také film končí.

Děj filmu v porovnání s dějem povídkovým

V této části analýzy se stejně jako ve druhé části kapitoly 6.4.1 zaměříme jen na děj. Postupně si uvedeme filmový děj, který budeme konfrontovat s dějem povídkovým.

Jak už víme, film je dějově obohacen, probíhá ve městě Kostelec. Dostáváme se do kanceláře, kde se příslušník gestapa dozvídá o smrti Reinharda Heydricha. Zde a v ostatních pasážích, kde se mluví německy, chybí české titulky. Absence titulků, které by divákům překládaly německé věty, můžeme považovat za negativní stránku filmu. V době, kdy byl film natočen, to asi nebylo potřeba, ale v dnešní době ne všichni diváci německy umějí. Smutnou zprávu vymění záběr, jak studenti gymnázia dávají za výlohu tablo, kde je pan profesor Málek, Vyšší princip, vyobrazen jako Caesar, který má zdvižený prst k nápisu K vyšším principům. Na tablo se vzápětí jde podívat příslušník gestapa, které tablo pochopí jako provokaci. Tablo je tedy z výlohy vyndáno. Profesorský sbor se sejde ve škole a všichni profesoři si povídají o neuváženém počínu, když studenti takové tablo vyrobili. Ze sborovny se dostáváme do třídy na hodinu německého jazyka, kde je právě zkoušen Havelka. Pan profesor mu oznámí, že ho nepustí k maturitě.

Dále se seznamujeme s obuvníkem Zajíčkem, který se přátelí se sekretářkou velitele gestapa. Do své výlohy dává obraz Reinharda Heydricha s černou stuhou. Z rozhovoru mezi nimi se dozvídáme, že je Zajíček udavač. Seznamujeme se i s jeho synem, který přijde do obchodu. Zjišťujeme, že nemá se svým otcem moc dobrý vztah a že chodí do třídy s odsouzenými studenty.

Pan profesor Vyšší princip zastoupí češtináře na jeho hodině. Dozvěděl se, že mu zatkli syna a odjel tak do Prahy, aby zjistil, proč se tomu tak stalo. Ve třídě mezitím

studenti rozebírají tablo. Studentka Jana vezme do ruky figurky, na které je zobrazen Havelka, Ryšánek a Moučka jako tři mušketýři. Divák by tento detail mohl brát jako nějakou předzvěst špatné události. V tuto chvíli nastává okamžik, který změní jejich životy. V novinách naleznou fotografii Heydricha. Nakreslí mu na obličej posměšné detaily. Za zády jim stojí Zajíček, který celou situaci pozoruje.

Po této situaci začne hodina latiny s profesorem Vyším principem. Havelka se dozvídá, že bude ještě přezkoušen a bude tak mít šanci si známku opravit. Zajíček ale není k maturitě připuštěn. Chce si před učitelem zapálit cigaretu, v tom ale zabrání Ryšánek a strčí ho, až upadne. Zajíček je poté viděn ve škole, jak si umývá popel z rukou. Vnímavějším divákům ihned dojde, že byl ve třídě pro fotografii pomalovaného Heydricha, kterou Havelka strčil do kamen. V dalším záběru vidíme obchod pana Zajíčka, kde mu exekutoři označují majetek.

Vlastimil jde domů, kde pomáhá své mamince s praním prádla. Povídají si o jeho budoucnosti na studiích. Přijde za ním jeho spolužačka Jana, která ho poprosí o pomoc s učením latiny na maturitní písemku, kterou píší následující den. Vzplane mezi nimi láska. Jejich láska je dána do kontrastu s okupací ve chvíli, když si dávají polibek. V tom samém momentě se rozezvučí rozhlas, který začne vyjmenovávat lidi odsouzené k trestu smrti. To samé hlášení slyší i pan profesor Málek a rodiče Jany.

Seznamujeme se s velitelem gestapa, který se se svým podřízeným Wolfem baví o tom, koho zatknou a popraví. Také dá rozkaz, aby najali nějakého truhláře, který rychle zhotoví rakve. Děj nás dále seznamuje s otcem studenta Moučky, který je truhlář. Dostane od gestapa zakázku na výrobu rakví. V dalších záběrech vidíme, jak se Havelka učí na zkoušku z německého jazyka. Vlastimil jde doprovodit maminku a spěchá poté do školy.

Dostáváme se do třídy, kde začíná děj povídky Vyší princip. Studenti začnou psát maturitní písemku z latiny. Tady najdeme rozdíl mezi filmem a povídkovou předlohou. Studenti v povídce chodili do septimy a psali pouhou kompozici. Ale studenti ve filmu jsou v oktávě, a tudíž maturují. Do školy vcházejí dva muži z gestapa. Zde se děj

odehrává přesně podle povídky. Ředitel vejde do třídy studentů a vyzve Ryšánka, Moučku a Havelku, aby s ním šli na chodbu. Pan profesor má námitky, nic ale nezmůže. Gestapo studenty odvede. Profesor informuje studenty o zatčení Ryšánka, Havelky a Moučky a říká, že přece podle vyššího principu mravního došlo k nedorozumění. Ve sborovně se poté sejdou všichni profesori a o celé věci diskutují. Zde se objevuje pasáž, která je stejná i v povídce, kde profesor německého jazyka říká (v povídce to byl učitel češtiny), že jsou za jejich čin všichni zodpovědní a že všichni ponесou důsledky.

Student Horák s Janou prohledají zatčeným studentům aktovky, nic v nich ale nenajdou. O prohledávání ví profesor Vondráčka, který studenty hlídá při psaní kompozice. Horák nedopíše písemku a jde tuto nešťastnou novinu říci rodičům zatčených studentů. Pana Havelku zastihne v momentě, kdy má v kanceláři pana Zajíčka, kterému obchod spadá do dražby. Odejde s Horákem na chodbu, kde se dozví o zatčení syna. Když se rozrušený pan Havelka vrací zpět do kanceláře, podlý Zajíček se ho zeptá, jestli se mu snad nestalo něco zlého v rodině. Zoufalý pan Havelka ho požádá, zda by nemohl zjistit, proč mu gestapo zatklo syna. Zajíček má u gestapa známosti, tak by to pro něj neměl být veliký problém. Za toto zjištění by pan Havelka zrušil dražbu jeho obchodu. Horák jde poté do truhlárny pana Moučky, kde právě vyrábějí rakve.

Po dopsání písemných prací se učitelé opět setkávají ve sborovně, kde z telefonu do gestapa dostanou úkol oznámit rodičům o zatčení jejich dětí. Během několika dnů dostanou vyrozumění. Zde opět na činy studentů hrubě upozorňuje profesor němčiny. Profesor češtiny mu ale ihned vytkne, že i on psával básničky k 28. říjnu. Přesně jak zní v povídce. V Pardubicích se potká pan doktor Skála, otec Jany, s vrchním komisařem, který ho sveze do Kostelce. Dozví se, že záležitost s tablem nebude nijak řešena. Cestou potkají u silnice Horáka, který pana Skálu pozná.

Pan profesor Málek navštíví paní Ryšánkovou a oznámí jí, že Vlastimila zatklo gestapo a že nikdo neví proč. Při večeři pan Skála zpovídá Janu, zda neví, proč byli studenti zatčeni. Janu poté navštíví student Horák se spolužačkou Vlastou. Za panem Skálou v tu samou chvíli přijde profesor Málek a paní Ryšánkovou, kteří ho žádají

o radu. Po rozhovoru s Janou jí slíbí, že se půjde zeptat na gestapo. Tam ale nedojde a slib nedodrží. Velitel zatím podřízenému přikazuje, že dnes odsoudí 12 lidí.

V kanceláři gestapa Wolf vyslýchá Ryšánka, Havelku a Moučku. Ukáže jim pomalovaný portrét Heydricha. Už tedy vědí, proč byli zatčeni a kdo je udal. Vlastimil vezme všechnu vinu na sebe. Jsou odsouzeni za schvalování atentátu. Poprava má být provedena ještě týž den v půl sedmé večer. Zde si můžeme povšimnout ironie, když sekretářka při psaní jejich rozsudku smrti jí krajíc chleba namazaný máslem.

Pan profesor, když se dozví, že Janin otec slibu nedostál, zajde za velitelem gestapa domů sám. Velitel mu slíbí, že udělá dobrý skutek a studenty pustí. Studenty odvezou na popraviště. Velitel poté odjede na gestapo a zjišťuje si prohřešky třech studentů. Dozví se, že studenti jsou už odsouzeni a jsou na cestě na popravu. Chce zvednout sluchátko a někam zavolat. Nikam ale nezavolá a studenti jsou tak vydáni smrti. Sekretářka mu dá k podpisu odměnu udavači studentů. Velitel list roztrhá s tím, že tolik peněz udavači nedá. Panu profesorovi velitel gestapa řekne, že je vše zařízeno.

Studenti jsou mezitím zavřeni do místnosti bez oken, kde čekají na smrt. Odvedou je na popraviště, kde jsou zastřeleni. Při čtení rozsudku řekne Moučka klukům, že tyhle rakve, které jsou připravené pro ně, dělal jeho táta. V tomto momentu divákovi tuhne krev v žilách. A opět se tu setkáváme s jistou ironií.

Z večerního rozhlasu, jako v povídce, se pan profesor Málek a další obyvatelé dozvídají o smrti popravených studentů. Velitel profesorovi lhal. Jana, zatím nic netušící, jde říci paní Ryšánkové, o velitelově slibu. Tam se obě dozvědí o smrti Vlastimila. Paní Ryšánková utíká na gestapo, kde je po potyčce s příslušníkem gestapa zastřelena.

Po této situaci se ocitáme ve sborovně. Zde se děj opět odvíjí podle povídkové předlohy. Nejstarší profesor odmítne podepsat dopis s podporou loajality říši a profesorský sbor se rozhodne, že kdo jiný než třídní profesor by měl studentům vysvětlit hanebnost činu, kterého se studenti dopustili. Pan profesor Málek vejde do své třídy a začne k žákům mluvit. Oznámi jim, že studenti byli včera zastřeleni za

schvalování atentátu. Na závěr řekne, že z hlediska principu mravního zločin na tyranu není zločinem, přesně jako v povídce. Na závěr ještě dodává, že proti tomuto činu protestuje.

7.2.2 Prostředí filmu

Ve filmu nalezneme spoustu míst, kde se děj odehrává. Film nás zavádí do prostředí gymnázia, kde můžeme spatřit třídu oktávy, sborovnu a chodby. Dále se děj odehrává u rybníka, kde se Vlastimil učí s Janou. Navštívíme také domovy Ryšánka, Moučky a Havelky. Studenti jsou vyslýcháni v kanceláři gestapa.

Jednotlivé filmové postavy, kostýmy, kulisy i exteriéry (natočeno v Hradci Králové, Praze a Pardubicích) vypovídají o té době a dělají film stoprocentně autentický. Vše působilo velmi věrohodně.

7.2.3 Herecké obsazení

Fantastický výkon v hlavní roli profesora Málka ztvárnil svým mimořádným hereckým výkonem František Smolík, jehož příchod na gestapo i jeho konečný výstup ve třídě jsou scény nezapomenutelné. I ostatní filmové role byly neuvěřitelně zahrané - Janu si zahrála Jana Brejchová, Vlastimila Ryšánka Ivan Mistrík, maminku Vlastimilovu Marie Vášová. Zlého prodejce bot Zajíčka ztvárnil Rudolf Hrušínský. Ten roli podlého Zajíčka zahrál obzvlášť výborně. Dodával této roli dostatečný strach. Svým charakterem, který za peníze udělá vše, představoval, jací lidé se v této době také vyskytovali. Svým charakterem také ovlivňovali své okolí. To dokazuje jeho syn, který udá své spolužáky, protože jim závidí, že jsou připuštěni k maturitě. Musíme zde ale uvést, že toto udání ve filmu není přesně ztvárněno, ale hodně věcí k tomu poukazuje.

7.2.4 Zvukové efekty

Hudbu k filmu složil Zdeněk Liška a nahrál ji Symfonický filmový orchestr pod vedením Františka Belfína. Jeho depresivní hudba byla rovněž vynikající a dohromady s dějem utvořila nevídaný celek. Hudba vytvořila intenzivní pocit tísně a bezmoci, která je pro tento příběh a tuto dobu charakteristická. Samozřejmě děj má

tyto vlastnosti také, ale ne nadarmo se říká, že hlavně „hudba dělá film“. Spojením těchto dvou složek se film stává napínavým po celou dobu.

V úvodu filmu se objevuje hudební koláž, kde se překrývají dva hlasy. Jeden hlas patří různým mužům z rozhlasu, kteří hlásají různé zprávy a zákony. Druhý hlas čte jména lidí. Z počátku je silnější hlas rozhlasový, ten se ale ztrácí a zesiluje se hlas čtoucí jména. Poté se opět zesílí hlas rozhlasový. Divák si hned pomyslí, že jména, která slyší, jsou určitě jména odsouzených k popravě. Hlasy, které jsou do sebe spojeny, v nás probouzejí nepříjemný pocit, který spolu se čtenými jmény nabývá na intenzitě. Vrcholu pocitu strachu završí několikeré opakování konce věty: *Kdo neoznámí, bude zastřelen*. Divák si tak uvědomí, jak těžká tato doba byla a připraví ho tak na další dění. Na stejném principu můžeme slyšet příkazy z rozhlasu a čtení jmen popravených osob, když paní Ryšánková běží na gestapo. Slyšíme už ale jméno Vlastimila Ryšánka. To ještě více podtrhuje emoční rozpoložení diváka z dané scény.

7.2.5 Informace o filmu

Předlohou filmu byla povídka Jana Drdy Vyšší princip.

Režie: Jiří Krejčík

Scénář: Jan Drda, Jiří Krejčík

Hudba: Zdeněk Liška

Kamera: Jaroslav Tuzar

Architekt: Karel Škvor

Hrají: František Smolík, Jana Brejchová, Ivan Mistrík, Jan Šmíd, Alexandr Postler, Petr Kostka, Radovan Lukavský, Václav Lohniský, Marie Lukášová, Gustav Hilmar, Marie Vášová, Otomar Krejča, Hannjo Hasse, Jiří Kodet, Rudolf Hrušínský, Luba Skořepová a další.

Premiéra: 23. 11. 1960

Film vyrobilo Filmové studio Barrandov v České republice. Je dlouhý 102 minut. Obsahuje také titulky pro neslyšící. Obálku nalezneme v přílohách (viz Příloha 8).

7.3 Shrnutí

V naší analýze jsme zjistili, jak se režisér Jiří Krejčík zhostil natáčení filmu Vyšší princip. Důležitou složkou filmu jsou různé detaily povídky, které jsou ve filmu ztvárněny opravdu výborně. Propracované pasáže až do nejmenších prvků, kterých si divák možná ani nevšimne, nebo je považuje za samozřejmé, dokonale vykreslují silně emoční atmosféru, bez které by tento děj neměl smysl.

Předlohou filmu byla krátká povídka, které chybí nějaká složitější zápletka. Děj se tak redukuje pouze na velmi krátké vyprávění tragédie způsobené malým žertem. Z rozboru děje jasně vyplývá, že ve filmu je více děje než v Drdově předloze. Vedle odsouzení tří studentů a následně jejich popravy zde navíc najdeme vyvěšení tabla třídy gymnasia, do kterého chodí odsouzení studenti, zesměšnění fotografie mrtvého Reinharda Heydricha nebo lásku Vlastimila Ryšánka a Jany Skálové. Objevuje se tu také obchodník s botami Zajíček, jehož syn, který pravděpodobně studenty udá, chodí do třídy se zastřelenými studenty.

Tento film můžeme shledávat jako výborné psychologické drama, na které se jen tak nedá zapomenout. Atmosféru bezútěšného útlaku a všudypřítomného strachu cítíte po celý film. Tuto hrůzostrašnou dobu pochopí a vcítí se do ní i lidé, kteří danou dobu nezažili.

8. Závěr

Naši práci jsme započali s cílem dozvědět se více informací o sbírce povídek *Němá barikáda*, která se na první pohled tváří jako útlá knížka s několika málo příběhy. Toto zdání ale převyšují společné prvky, které najdeme ve všech povídkách. Nemluvíme tu jen o hrdinech, jejichž charakteristiku jsme si plně vykreslili, ale jedná se také například o uspořádání povídek podle ideového základu, který se postupně proměňuje. Důležitý je také jejich společný vznik. Jan Drda je napsal podle skutečných událostí, kterými se nechal volně inspirovat. Už tím, že v sobě mají reálný základ, se povídky stávají neobyčejnými. Sbíрка také navenek působí jako soubor přehnaných identických příběhů, ve kterých vždy figuruje nějaký hrdina. Ale s tímto záměrem Jan Drda sbírku napsal. Chtěl ukázat lidem hrdiny, kteří se v době války nebáli bojovat za svobodu a český národ.

Při našem rozboru povídky a filmu se nám potvrzuje domněnka, že povídková narace pro filmová zpracování nestačí. Ve filmu *Němá barikáda* vymyšlený děj nepřesahoval děj povídkový, ale i tak povídky nepokryly celou dějovou linii. Ve druhém filmu, *Vyšší princip*, povídka zastávala funkci torza děje, které Jan Drda společně s Jiřím Krejčíkem rozpracovali ve filmový příběh.

Film *Němá barikáda* můžeme hodnotit jako dokonale realistický film, který ke svému ztvárnění maximálně využil své povídkové předlohy. Dosvědčují to použité pasáže a přímé řeči, ale i průběžný děj, který je ve filmu zachycen. Samotná povídka obsahuje poměrně dost děje a popisů, což přispělo k jejímu převádění na filmové plátno.

Povídka *Vyšší princip* obsahuje kratičkový děj s rychlým a dramatickým spádem, která v sobě ukrývá mnoho důležitých a ne hned na první pohled jasných detailů. Právě tyto detaily doplňují dějovou složku o velkou podstatnou část, bez které by tento film neměl smysl a nepůsobil by tak dokonale. Film *Vyšší princip* svou povídkovou předlohu také maximálně využil, ale spíše po stránce již zmíněných různých detailů, které působivě vykreslily atmosféru strachu a bezmoci.

Při porovnání obou filmů je jednoznačně vidět spolupráci Jana Drdy na výrobě scénářů a na natáčení samotného filmu. Filmy se samozřejmě liší příběhy a zpracováním, ale i tak mají některé prvky společné. V obou filmech je silně zakomponován rozhlas, z kterého jsou vysílány různé zprávy. Tento prvek podtrhuje autenticitu. Ve filmech si také zahrála herečka Marie Vášová, která ztvárnila maminku zastřeleného Jardy a zároveň maminku zastřeleného Vlastimila Ryšánka. V obou filmech přijde o život, když se chce německým vojákům pomstít za smrt synů.

Z našeho rozboru musíme vyvodit závěr, že převod povídky na filmové plátno se v obou případech bravurně povedl. Styl zpracování, jaké zvolil Otakar Vávra i Jiří Krejčík, povídkám neubral na jejich závažném tématu. Výborné zpracování také bylo z větší části zásluhou Jana Drdy, který, jak víme, se o film zajímal a na natáčení filmů se podílel.

Psát neznamená jen vzít pero a papír a čmárat cokoli vás napadne. Spisovatel musí ovládat své pero právě tak, jako malíř štětec, muzikant nástroj, zpěvák hlas.⁸⁰

A přesně o této výpovědi nás Jan Drda svou sbírkou Němá barikáda přesvědčil. Najdeme v ní dobovou výpověď, ukázkou hrůzy a činů, které se mohou jednou opakovat. Filmová zpracování převedla osudy lidí na filmová plátna, tudíž se divák mohl do postav lépe vcítit a prožívat tak s nimi jejich strastiplný osud, který pro studenty končí smrtí a naopak pro barikádníky svobodou.

⁸⁰ JANÁČKOVÁ, J. *Malá knížka o Němé barikádě*. Str. 70

9. Seznam použité literatury

Primární literatura

Česko-Slovenská filmová databáze. *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. 2001-2011 [cit. 2011-05-22]. Němá barikáda. Dostupné z WWW: <<http://www.csfd.cz/film/9463-nema-barikada/>>.

Česko-Slovenská filmová databáze. *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. 2001-2011 [cit. 2011-05-22]. Vyšší princip. Dostupné z WWW: <<http://www.csfd.cz/film/5342-vyssi-princip/>>.

ČT24. *ČT24* [online]. 12. 9. 2010 [cit. 2011-05-22]. Skutečný "vyšší princip" Josef Lukeš v cyklu Neznámí hrdinové. Dostupné z WWW: <<http://www.ct24.cz/kultura/101209-skutecny-vyssi-princip-josef-lukes-v-cyklu-neznami-hrdinove/>>.

DRDA, Jan. *Jednou v máji*. 2. vyd. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, n. p., 1960. 299 str.

DRDA, Jan. *Němá barikáda*. Praha: Práce, 1946. 128 s.

DRDA, Jan. *Němá barikáda a jiné povídky*. 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1964. 237 s. ISBN 15-914-64

DRDA, Jan. *Němá barikáda*. 22.vyd. Praha: Československý spisovatel, 1970. 216 s.

HAMAN, Aleš; PYTLÍK, Radko; JANÁČEK, Pavel. *Slovník česká literatury po roce 1945* [online]. 2006, 27. 3. 2007 [cit. 2011-03-01]. Jan Drda. Dostupné z WWW: <<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=937&hl=Jan+Drda+>>>.

HRABÁK, Josef. *Hrdinství a hrdinové*. In Host do domu, 1961, roč. 11, s. 512–514.

JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Malá knížka o Némé barikádě*. Praha: Albatros, 1988. 88 s.

JANKOVIČ, Milan a kol. *Česká literatura 1945-1970. Interpretace vybraných děl*. 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 427 s. ISBN 80-04-23973-0

JUNGMANN, M. *Vypravěč dobré pohody*. In Drda, Jan: *Němá barikáda*, 1961.

Knihovna Jana Drdy Příbram [online]. 2006 [cit. 2011-03-01]. Jan Drda. Dostupné z WWW: <<http://www.kjd.pb.cz/drda.php>>.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Fraus slovník literárních pojmů, aneb, Co se skrývá za slovy*. Plzeň: Fraus, 2006. 159 s. ISBN 80-7238-620-4

MACHYTKA, Jaroslav a HUBÁČEK, Josef. *Literárně-výchovné interpretace*. 2.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979. 262 s.

MONACO, James. *Jak číst film*. 1.vyd. Praha: Albatros, 2004. 735 s. ISBN 80-00-01410-6

Ústav pro českou literaturu AV ČR. *Slovník českých spisovatelů od roku 1945 (1. díl)*. 1.vyd. Praha: Nakladatelství Brána, 1995. 549 s. ISBN 80-85946-16-5

Sekundární literatura

BLAHYNKA, Milan: *Čeští spisovatelé dvacátého století: Slovníková příručka*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1985. 830 s.

BOOKNET, spol. s r. o. *Knihcentrum.cz* [online]. 13. 10. 2010 [cit. 2011-05-22]. Psaní pohádek se věnovala Eliška Krásnohorská i Jan Drda. Dostupné z WWW: <<http://www.knihcentrum.cz/psani-pohadek-se-venovala-eliska-krasnohorska-i-jan-drda/t-520/>>.

ČERNÝ, V. *Hrst poznámek k socialistickému realismu*. In *Kritický měsíčník*, 1947, roč. 8, č. 15/16, s. 348–355.

DOKOUPIL, Blahoslav a kol. *Slovník české prózy 1945-1994*. 1. vyd. Ostrava: Sfinga, 1994. 490 s. ISBN 80-85491-84-2

- HAVEL, Ludvík. *Český film 1945-1998*. 1.vyd. Brno: Cerm - Akademické nakladatelství, 1998. 19 s. ISBN 80-7204-101-0
- JANOŮŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1948 (1. díl)*. 1.vyd. Praha: Academia, 2007. 431 s. ISBN 978-80-200-1527-3
- MOCNÁ, D., PETERKA, J. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vydání. Praha – Litomyšl: Paseka, 2004. 704 s. ISBN 80-7185-669-X
- MRAVCOVÁ, Marie. *Literatura ve filmu*. 1.vyd. Praha: Melantrich, 1990. 192 s. ISBN 80-7023-062-2
- MUKAŘOVSKÝ, Jan. *Dějiny české literatury*. 1.vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995. 714 s. ISBN 80-85865-48-3
- OPELÍK, Jiří a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce (1. díl)*. 1.vyd. Praha: Academia, 1985. 900 s.
- POLAN, B. *Život a slovo*. 1.vyd. Praha: Československý spisovatel, 1964. 270 s.
- RŮŽIČKA, Karel. *Jan Drda: Němá barikáda*. In *Kritický měsíčník*, 1947, roč. 3, č. 9/10, s. 243–244.
- ŠŤASTNÝ, Radko. *Čeští spisovatelé deseti století*. 2.vyd. Vimperk: HQ Kontakt, 2001. 503 s. ISBN 80-903071-0-8
- TAUSSIG, Pavel. *Filmový smích Jiřího Krejčíka*. 1.vyd. Rychnov nad Kněžnou: MěstNV, 1990. 44 s.
- VÁVRA, Otakar. *Podivný život režiséra: Obrazy vzpomínek*. 2. opravené vyd. Praha: Prostor, 1996. 366 s. ISBN 80-85190-42-7
- VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. 1. vydání. Praha: Československý spisovatel, 1977. 472 s.
- ŽANTOVSKÝ, Petr. *Století Otakara Vávry*. Praha: Votobia, 2001. 77 s. ISBN 80-7220-112-3

Audiovizuální prameny

NĚMÁ BARIKÁDA. Režie: Otakar Vávra. Scénář: Jan Drda a Otakar Vávra. Československý státní film, 1949.

NEZNÁMÍ HRDINOVÉ. POHNUTÉ OSUDY: SKUTEČNÝ „VYŠŠÍ PRINCIP“. Režie: Zdeněk Všelicha. Námět a scénář: Pavel Taussig. Redakce aktuální publicistiky ŘZ. Česká televize, 2010.

VYŠŠÍ PRINCIP. Režie: Jiří Krejčík. Scénář: Jan Drda a Jiří Krejčík. Filmové studio Barrandov, 1960.

10. Seznam příloh

Příloha 1: Jan Drda	75
Příloha 2: Jan Drda	75
Příloha 3: Dílo (shrnutí).....	75
Příloha 4: Dr. Josef Lukeš.....	77
Příloha 5: Antonín Stočes.....	77
Příloha 6: Obálka filmu Němá barikáda.....	78
Příloha 7: František Smolík jako pan profesor Málek, Vyšší princip.....	78
Příloha 8: Obálka filmu Vyšší princip.....	78

11. Přílohy

Příloha 1: Jan Drda

Příloha 2: Jan Drda

Příloha 3: Dílo (shrnutí)

Próza

Stříbrná oblaka (1937), Cirkusák Vincek, pes Matyáš a opička Brunhilda (1937), Zachránění Matěje Řezáče (1939), Městečko na dlani (1940), Živá voda (1941), Putování Petra Sedmilháře (1943), Svět viděný zpomaloučka (1943), Němá barikáda (1946), Listy z Norimberka (1946), Kuřák dýmky (1948, fejetony), Hospodáři (nedokončený, 1951–1952), Krásná Tortiza (1952), Dětství soudruha Stalina (1953), Jednou v máji (1958), České pohádky (1958), Bitva o výchovu (1962), Odkud přicházíme (1966), Posvícení v Tramtárii (1972), Hastrmani (1973), České lidové hádanky v podání Jana Drdy: pro čtenáře od 6 let (1984), Nedaleko Rukapáně (1989), Milostenky nemilostivé (1995), Soudničky 1939–1940 (1995)

Dramatický tvorba

Magdalenka (1941, premiéra ve stejném roce), Jakož i my odpouštíme (1941, premiéra 1940), Romance o Oldřichu a Boženě (1953, premiéra ve stejném roce), Hrátky

s čertem (1946, premiéra 1945), Dalskabáty, hříšná ves aneb Zapomenutý čert (1960, premiéra 1959), Jsou živí, zpívají (1961, premiéra ve stejném roce)

Filmové scénáře a náměty

Druhá směna (1940), Městečko na dlani (1942), Děvčica z Beskyd (1944), Z růže kvítek (1945), Znamení kotvy (1947), Němá barikáda (1949) Hrátky s čertem (1956), Dařbuján a Pandrhola (1960), Vyšší princip (1960), Stříbrná oblaka (1938), Nenávist (1960), Stopy (1960), Hlídač dynamitu (1963), Byly noci májové (1970), Zlaté kapradí (1963), O princezně Jasněnce a létajícím ševci (1987), Český Honza – Z pekla štěstí (1998), O Matějovi a Magdalénce a O princezně, která hádala, až prohádala - Nejkrásnější hádanka (2007)

Cestopis

Horká půda (1955)

Práce o literatuře

Za literaturu životní pravdy (1956)

Ostatní práce

Sochař Jan Kavan (1943), Malíř Karel Černý (1943)

Příspěvky ve sbornících

Dvanáct poutí světem (1941), Milostný kruh (1946), Památník pražského povstání 1945 (1946), Ročenka Května 1947 (1946), Účtování a výhledy (sb. příspěvků z 1. sjezdu českých spisovatelů, 1948), Knihy do rukou lidu! (1949)

Zvukové záznamy

Český Honza (1998), Zapomenutý čert v Dalskabátech (1998), Z pekla štěstí (2000), Dařbuján a Pandrhola (2002), Hrátky s čertem (2002), Hastrmani (2004), Jak Kuba parohatou princeznu léčil (2004), Zapomenutý čert + Vodník v pivovaře (2004)

Uspořádal a vydal knihy

G. de Maupassant: Příběhy plné lásky (výbor, 1969).

Příloha 4: Dr. Josef Lukeš

Příloha 5: Antonín Stočes

Příloha 6: Obálka filmu

Němá barikáda

Příloha 7: František Smolík jako pan profesor Málek,

Vyšší princip

Příloha 8: Obálka filmu

Vyšší princip